

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Mai 2011 nr 5 (2394) • Tartu ülikooli ajakiri

Selles numbris:

PÄRNU KOLLEDŽ TÄHISTAB SÜNNIPÄEVA

KUI FÜÜSIKA ON ELUSTIIL

ZOOSEMIOTIKA OLEMUSEST JA
VAJADUSEST

MIS JUHTUS ÜLIKOOLI
INNOVATSIOONI
LIPULAEVADEGA?

TÄNU AVALDAMINE ANDMISE KAUDU

Foto: Andres Tennus

Eve Tisler
UT toimetaja

Nii palju muretsemist ja eelarvekärpeid, kui majanduslangus meile ka ei toonud, on sellel vähemalt üks positiivne tagajärg. Suur oli minu üllatus, kui Tartu ülikooli sihtasutuse juhatuse liige Ruth Kotsar nimetas just masu esimeseks põhjuseks, miks senises enam inimesi helistab ja kirjutab talle ning uurib, kuidas saab asutada uusi fonde ja stipendiume, mis ülikooli tudengeid aitaks. Seda kuuldes tundsin tõelist uhkust selle üle, et hoolimata majanduslikult rasketest aegadest on

abivajajaid meeles peetud.

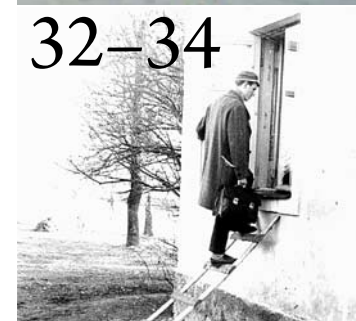
Postitiivne eeskuju on nakkav. Praegu pole mul küll majanduslikult võimalik annetusi teha, aga üks teostamist väärt mõte tekkis siiski. Paljud minu põlvkonna-kaaslased tähistavad sel ja paaril järgmisel aastal kümnet aastat oma ülikooli astumisest. Sellise tähtpäeva puhul raha koguda ja ülikooli toetada oleks ju samuti tore ja tähenduslik. See võiks olla minu ja mitmete teiste minu põlvkonnakaaslaste elu esimene panus oma ülikooli heaks. Ma ei arva, et selleks peaks eraldi fondi looma, sest Tartu ülikooli sihtasutuse kodulehel saab igaüks vaadata olemasolevaid fonde ning valida neist endale meelepärase.

Märt Rask põhjendab kunagisele teaduskonnale või instituudile kingituse tegemist võlatundega, mida igaüks meist peaks ülikooli ees tundma. Tänu ülikooli vastu saab tekkida ainult headest mälestusest. Samas olen kindel, et kõikide vilistlaste mälestused pole ainult helged. Kõvad loenguruumi pingid, mille tundide viisi pidi istuma, ning arusaamatud

hinded, mida pani pealiskaudselt õppetöösse suhtuv õppejõud või, vastupidi, detailidesse liigselt kinni jääv professor. Need on paar teemat, mis isegi aastaid pärast lõpetamist ikka jutuks tulevad.

Nüüd tuleb suur AGA. Kõigile, kes ülaltoodud näiteid või midagi sarnast oma õpingutest mäletavad, tahan öelda, et just need halvad mälestused on põhjus, miks tõsiselt mõelda stipendiumitesse ja fondidesse panustamisele. Annetuste kaudu muutubki ülikool järjest paremaks kohaks, sest annetused on väga otsene abi, mida vilistlane saab ülikoolile osutada. Muidugi ei vaheta ühekordne rahasumma välja kõvu pinke auditooriumis, pealegi läheb veel aega enne, kui tudengite stipendiumite asemel saab otse ülikooli õppe- ja teadustööd toetada. Samas jätab iga annetus jälje, mis aitab ülikooli edasi arendada ning annab tulevastele vilistlastele head eeskju. ☺

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3500. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Munga 4 (II k); Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Sigrid Sõerunurk; **toimetajad:** Merilyn Merisalu ja Eve Tisler; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograafid:** Andres Tennus ja Ove Maidla; **infotoimetaja:** Gea Gorjunova, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetus lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

- 4 TÜ naiskoor võitis rahvusvahelisel konkursil esikoha.
- 7 Tähetorni 200. juubel pildis
- 10 Teadussaate Rakett 69 üks kohtunikke, teadusteatri tegija ja füüsika programmijuht Aigar Vaigu peab füüsikat elustiiliks.
- 14 Väitekiri: koolis peaks jutustamisoskuse arendamisele rohkem tähelepanu pöörama.
- 18 17. mail tähistab Pärnu kolledž 15. sünnipäeva. Direktor Henn Vallimäe vaagib olevikku ja vaatab tulevikku.
- 21 Inauguratsiooniloeng ravimite tootmisest
- 22 Euroopa toiduohutusamet (EFSA) andis järele Euroopa teadlaste survele ning muutis probiootikume sisaldavate toitootodete terviseväidete hindamise kriteeriume.
- 25 Inauguratsiooniloeng arstikunstist ja genoomiuuringutest
- 26 Semiootika vanemteadur Timo Maran selgitab, mis on zoosemiootika ning miks on seda tarvis uurida.
- 29 Masu pani inimesed uurima, kuidas saaks fondide ja stipendiumide kaudu üliõpilasi toetada.
- 32 Vilistlane
Kliimateadlane Ain Kallis elas oma esimese tudengiaasta Tartust paari kilomeetri kaugusel Kvissentali ühiselamus, kust loengusse tuli minna läbi soode ja rabade.
- 36 Reisikiri Lääne-Siberist põhjahantide juurest
- 39 Reisikiri Ameerika Ühendriikidest Oregonist
- 42 Tallinna tehnikaülikooli rektor Andres Keevallik mõtiskleb Tartu ülikooli ja Tallinna tehnikaülikooli ühisosade üle.
- 44 Milline oli praeguste tudengipäevade eellane rahvaste sõpruse päevad?
- 49 juubelid, sünnipäevad, kaitsmised, stipendiumid, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 3. juunil 2011.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükkivärvidega. ©Ecoprint

Ülikooli sportlik perepäev

26. mail toimub Tähtvere puhkarpis teist aastat järjest ülikooli töötajate ja nende perede spordipäraslõuna. Osavõtjaid ootavad jooksu-, rulluisu- ja kepikõnnirada, jalgrattakoolitus nii algajatele kui ka kogunud jalgratatega liiklejatele, põnevad tegevused lastele ning võimalus kontrollida oma tervisenäitajaid.

Nagu eelmiselgi aastal, saavad kõige rohkemate osavõtjatega üksused auhinnad. Võiduarestvestuses osalevad ülikooli töötajad ja nende pereliikmed, kes end eelnevalt või kohapeal registreerivad.

Sõltumata sellest, kas oled aktiivne harrastussportlane, puhapäeva- või tugitoolisportlane, annab üks sportlik õhtupoolik värskes õhus koos kolleegidega suveajale kindlasti hoogu juurde.

Spordipäraslõunat korraldab TÜ akadeemiline spordiklubi.

Täpsem kava ja lisainfo ilmub peagi siseveebis: <https://siseveeb.ut.ee/spordipaevad>

Foto: Andres Tennus

Foto: Kristjan Sulond

Naiskoor sai taas tunnustuse osaliseks

14.–16. aprillini toimunud rahvusvahelisel koorikonkursil «Tallinn 2011» võitis TÜ akadeemiline naiskoor naiskooride kategoorias esikoha ja pääses esinema *grand prix'* vooru.

Lisaks sellele pälvis naiskoori juhataja Triin Koch Eesti dirigendi eripreemia, millega tunnustatakse kõrgeima punktisumma saanud Eesti koori dirigenti. Elleri muusikakoolis ja Eesti muusikaakadeemias õppinud Kochi on koorijuhina pälvinud mitmetel kordadel tunnustuse ning olnud sageli laulupidude dirigendipuldis. Tänavu suvel toimuv XI noorte laulupeol on Koch neidudekooride liigijuht.

Koorifestivalil oli naiskooride kategooria osalejate arvult üks suuremaid, sellest võttis osa üheksa koori. Kõikide osalenud kooride hulgast valiti *grand prix'* vooru kuus paremat, nende hulgas ka ülikooli naiskoor. Žürii

esimees Rootsi koorijuht Bo Johansson kiitis lõputseremoonial konkursi õnnestumist ning tões, et konkursid ning sellega kaasnev ettevalmistus aitavad tõsta kooride kunstilist taset.

Konkursi *grand prix'* võitis Läti kultuuriakadeemia segakoor Sola.

Kaheteistkümnendat korda toimunud Tallinna koorifestival on Eesti ainus rahvusvaheline koorikonkurs. Festival tõi Tallinna kokku 35 koori ja seitse vokaalsambli, riikidest olid Eesti kõrval esindatud ka Ameerika Ühendriigid, Island, Leedu, Läti, Norra, Rootsi, Saksamaa, Sloveenia, Soome, Šveits, Tšehhi ja Ukraina.

Eelmisel kevadel oma 65. sünnipäeva tähistanud akadeemiline naiskoor esineb 15. mail kell 16 TÜ aulas, kus tuleb esmaettekandele Tõnu Kõrvitsa uudisteos «Laulud laulude laulust», mis on kirjutatud naiskoori 65. sünnipäevaks.

TÜ Soome esindus tähistab Eesti taasiseseisvumist loengusarjaga

Tartu ülikooli Soome esindus Helsingis tähistab 20 aasta möödumist Eesti vabariigi taasiseseisvumisest temaatilise loengusarjaga, kus esinevad Tartu ülikooli teadlased, vilistlased ning Eesti arvamusiidrid.

Loengusari «20 aastat iseseisvust» pakub nii Soome Eesti-sõpradele kui ka kohalikele eestlastele pidepunkte Eestit ootavate väljakutsete paremaks mõistmiseks.

Loengute teemad puudutavad laiemalt Eesti ühiskonda, lähiminevikus tehtud valikuid ning nende mõju Eesti inimeste käekäigule nüüd ja edaspidi.

Lektoriteks on Tartu ülikooli

õppejõud, vilistlased ja eri valdkondade arvamusiidrid. Mitmesugustel teemadel räägivad Leo Kunnas, Marju Lauristin, Jaak Aaviksoo, Peeter Torop, Linnar Viik, Mart Saarma jpt.

Sarja avaloeng toimus 3. mail Helsingis Eesti majas TÜ esinduses, kus poliitik Sven Mikser kõneles Eesti poliitilise mõtte arengust 20 iseseisvusaasta jooksul. Järgmise loengu peab 10. mail ajaloolane Toomas Hiio teemal «Uue iseseisvuse aastad Eestis».

Loengusari jätkub sügisel alates 13. septembrist teisipäeviti kl 18–20. Sügiselised loengud käsitlevad laiemalt Eesti ühiskonda ja elukeskkonda, arendustegevusi in-

fotehnoloogia ja küberkaitse valdkonnas, Eesti venelaste olukorda ning integratsiooniküsimusi, Eesti majanduse käekäiku, kultuurielu, Eesti saavutusi teadusel, Eesti ja Soome suhteid jne.

Osalejatele, kes on kuulunud vähemalt kümme loengut, väljastatakse Tartu ülikooli täiendusõppe tunnustus kolme (loengud ja loengupäevik) või ühe ainepunktiga (loengud).

Loengusari toimub Tartu ülikooli koostöös Eesti instituudi, Eesti suursaatkonna, EASi, Tuglase seltsi, Soome Eesti-seltside liidu, Helsingi ülikooli avatud ülikooli ning Helsingi ülikooli eesti keele ja kultuuri õppetooliga.

Aprilli lõpus alustasid TÜ Viljandi kultuuriakadeemia üliõpilased omaloomingu õhtute sarja K.I.L.D, mille eesmärk on jagada omavahel ja linnarahvaga üliõpilaste loomingut. Korraldajate sõnul aitab sari välja tuua akadeemia tudengite «sahtlipõhjadesse» kogunenud omaloomingut.

Esimesel õhtul vaadati lühifilme, kuulati muusikute omaloomingut ning loeti ja kirjutati muinasjutte. Sarja teises osas esitletakse luulekogu.

Foto: Andres Tennus

21. aprillil tutvusid Läti ülikooli rektor Mārcis Auziņš ja Vilniuse ülikooli rektor Benediktas Juodka Tartu ülikooliga, arutasid rektor Alar Karisega edasisi koostöövõimalusi ning allkirjastasid memorandumi, kus on kirjas kolme ülikooli ühised eesmärgid teaduses, õppetöös, rahvusvahelistumises ja ülikoolide turundamises. Ühisavalduse peamine eesmärk on juhtida kolme riigi valitsusjuhtide tähelepanu kolme teadusülikooli olulisele positsioonile ühiskonnas.

Koolinoorte südamed võitnud teaduslaager tuleb jälle

Ka tänava suvel ootavad Tartu ülikool ja Eesti füüsika selts teadushuvilisi poisse ja tüdrukuid teaduslaagrisse Kloogarannale.

Seekord toimub teaduslaager Harjumaal Keila vallas Kloogaranna külas kahes vahetuses eraldi vanuserühmadele. Esimene vahetus (5.–7.klass) on 11.–17. juulini ning teine vahetus (8.–9.klass) 18.–24. juulini.

Igal laagripäeval on oma temaatika, seekord saab lähemat tutvust teha füüsika, bioloogia, materjaliteaduse, keemia ja raketiteadusega. Päevateemat lahatatakse praktilistes töötubades, kus tegevus toimub 20-liikmelistes rühmades. Öhtud on laagrilistele sisustatud sportlike ja meelelahutuslike ettevõtmistega. Laagri kasvatajad on noore õpetaja huviklubi liikmed.

TÜ teaduslaagris osalemiseks peab registreeruma laagri kodulehel www.teaduslaager.ee, kus tuleb täita registreerumisleht. Laagri lõplik osalejate nimekiri koostatakse registreerumise ajalise järjestuse alusel. Korraldajad jätavad endale õiguse teha registreerunute järjestuses muudatusi, arvestades sealjuures vastust registreerimisvormi küsimisele «Miks Sa tahad tulla TÜ Teaduslaagrisse» ja seda, kui paljudes teaduslaagrites õpilane juba osalenud on (võimalusel

eelistatakse neid, kes soovivad esmakordselt osaleda).

Osalustasu 100 eurot saab tasuda ülekandega pärast seda, kui lapse osalemine laagris on e-mailiga kinnitatud. Sellekohased teated saadetakse välja hiljemalt 15. maiks.

Laagri töökeeleks on eesti keel. Lapsi toilitatakse laagriköögis neli korda päevas ja majutatakse kuuekohalistes kempingumajades. Laagrisse tules on vaja kaasa võtta osalejakaart, nimekiri kaasasolevatest asjadest, maksekorraldus ning võimalusel ja vajaduse korral tervisetõend.

Kloogaranna noortelaager on Eesti noorsootöö keskuse haldusalas tegutsev haridus- ja teadusministeeriumile kuuluv laager, mille korraldamist toetavad Euroopa Liidu sotsiaalfond ja Tartu ülikooli loodus- ja tehnoloogiaeaduskond. Laagrit korraldavad Tartu ülikool ja Eesti füüsika selts.

Tagasiside-uuringu tulemused varsti teada

2010/2011. õppeaasta kevadsemestril toimus koostöös õppeosakonna, Tartu ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi ning Eesti sotsiaalteaduste üliõpilaste liiduga päevase õppe üliõpilaste seas tudengite tagasiside küsitlus.

Selle eesmärk oli välja selgitada, mida arvavad üliõpilased õppeainete ja õpetamise kohta tagasiside andmisest.

Küsitluse kohta saadeti kirjad üle ÖISI 10 975 üliõpilasele (kogu TÜ statsionaarne õpe v.a doktoriõpe), küsitluse kohta levitati lisainfot ka tudengilistides, suhtlusvõrgustikes ja TÜga seotud kodulehekülgedel. Narva kolledžis õppijad said vastata ka vene keeles. Kokku laekus 4171 vastust.

Pärast 6. maid saadetakse uuringu analüüsi lõppraport esmajärjekorras õppeosakonnale. Õppeosakond tegeleb raporti levitamise ja Tartu ülikooli siselistsides ning ka teaduskondades. Samuti on TÜÜE-I plaanis korraldada ÖISI tagasiside teemal avalik diskussioon, kuhu on kutsutud nii õppeosakonna esindajad, teaduskondade juhid kui ka kõik tudengid.

Kohtumise kindlat kuupäeva veel määratud pole.

Aprilli lõpus tähistati Tartu tähetorni 200-aastast juubelit suurte pidustustega. Suurem osa tähtsündmustest koondati 27. aprillile.

Pärast avatseremooniat oli tähetorn öhtuni kõigile huvilistele avatud. Tornis toimusid planetaariumietendused ning lähedal telkides ning vabas õhus töötoad, kus igas eas teadushuvilised said uurida infomaterjale planeetidest, tähekaartidest, planisfääridest, nivelleerimisest, GPS-mõõtmisest ja ka pudelraketti, tudengisatelliiti ning tänapäeva geodeesiainstrumente.

Toomemäel etendati Margus Kasterpalu lavastatud näitemängu tähetorni ajaloo. Ajaloolisi tegelasi mängisid Vanemuise teatri näitlejad (fotol keskel Martin Kõiv Friedrich Georg Wilhelm Struve rollis), keda toetasid Tartu üliõpilasteatri noored.

Tähetorni juures esinesid vabaõhukontsertidega mitmed nimekad artistid. Tartu ülikooli sümfooniaorkester esitas Lauri Sirbi juhatusel Urmas Sisaski loomingut, osalesid ka astronoomiahuviline autor ise ning näiteks tema koer klaveril. Pärast seda astus üles ansambel Mahavok kontserdiprogrammiga «Galaktikad».

1. koht – Katrin Kampura (TÜ, skandinavistika).

2. koht – Margit Ojaots (TÜ, matemaatika).

3. koht – Luliia Popova (TÜ, semiootika).

Fotokonkursi võitjad selgunud

Kaks kuud väldanud TÜ kunstimuuseumi fotokonkursi «Kultuur Tartus – tudengi silmade läbi» võitjad on nüüdseks selgunud. Lisaks esikolmikule andis žürii välja ka eriauhinna Tartu kõrgema kunstikooli 3. kursuse tudengile Lii Partsule.

Esikoha saanud TÜ skandinavistika 2. kursuse üliõpilase Katrin Kampura sõnul ei olnud konkursi teema, tudengite silmade läbi kultuurist rääkida, keeruline. «Spetsiaalselt konkursi jaoks ma pilte ei teinud, vaatasin, mis varasematest töödest sinna võiks sobida,» tunnistas neiu.

Fotokonkursist võttis osa 34 üliõpilast üle Eesti. Enim osalejaid oli Tartu ülikoolist. Kunstimuuseumi projektijuhi Uku Petersoni sõnul oli saadetud fotode üldine teemaatika üllatav. «Arvasin, et suurem osa pilte on üritustest, tegelikult kasutati palju Tartu vaateid ja iseloomulikke hooneid,» ütles ta.

Konkursil võisid osaleda kõik õppivad üliõpilased olenemata koduülikoolist ja omandatavast kraadist. 11. mail avatakse kell 16 TÜ kunstimuuseumis näitus, kus näeb valikut konkursile saadetud silmapaistvamatest töödest. Näitus jääb avatuks oktoobri lõpuni.

Ülikool kui suurim täiendusõppe pakkuja

Tiia Ristolainen

elukestva õppe keskuse juhataja

See, et TÜ pakub tasemeõpet ja on produktiivne teadusülikool, on üldiselt teada, aga üllatuslikult võib mõjuda see, et TÜ on Eestis ka suurimaid täiendusõppe pakkujaid. Eelmisel aastal osales ülikooli ligi 1500 täiendusõppeprogrammis üle 25 000 õppija. Võrreldes 2009. aastaga kasvas kursuste arv 80 ning õppijate arv koguni 3830 võrra. Ülikooli arengukava eesmärk on saavutada 2015. aastaks õppijate arvu kasv 2008. aastaga võrreldes 25 300ni, mille suure tõenäosusega täidame käesoleva aasta lõpuks.

2009. ja 2010. aasta andmetest võib järeldada, et kui varasematel aastatel finantseerisid koolitusprojekte ja -hankeid peamiselt ministriumid ning SA Innove, siis viimastel aastatel on märgatavalt suurenenud eri organisatsioonide ja asutuste tellimuskoolituste ning hangete osakaal. Ettevõtte ja asutused tellivad nn rätsepaülikondi ehk probleemidele lahendusi pakkuvaid arenguprogramme. Selleks osutavad ülikooli õppejõud ka ekspertteenust, tutvuvad tellija probleemidega, korraldavad küsitlusi ja uuringuid ning soovivad lahendusi, sh vastavaid koolitusi. Oleme teinud koolitusi

Foto: Andres Tennus

Ericsson Eesti, Playtech, Enics, Stora Enso Eesti jpt ettevõtete tellimisel. Tellimuskoolituste maht peaks veelgi kasvama, selleks on ülikoolil potentsiaali.

E-õpet kasutatakse täiendusõppena veel tagasihoidlikult, kuigi viimastel aastatel on kasvanud ka e-kursustel osalejate arv. 2010. aastal toimus 234 e-täiendusõppeprogrammi, millel osales 4307 õppijat. Peame personali- ja koolitusjuhte sellest võimalusest aktiivsemalt teavitama.

Ülikooli täiendusõppe eesmärk on välja töötada vilistlaste jaoks järgmisele õppeastmele vastavaid täiendusõppeprogramme, pakudes tasemeõppeainete võtmise võimalust täiendusõppena. Praegu tehakse seda suhteliselt vähe.

Üks arengukavas määratud

eesmärk on suurendada oluliselt täiendusõppe mahtu Tallinnas.

Et ülikooli täiendusõpet hinnatakse, kinnitab 2010 oktoobris rahandusministeeriumi riigihalduse ja avaliku teenistuse osakonna korraldatud veebiküsitlus avaliku teenistuse koolitusspetsialistide hulgas. Uuringu üks eesmärk oli hinnata rahulolu rahandusministeeriumi pakutava koolitus- ja arendustegevusega. Kõige suuremaks kujunes rahulolu Tartu ülikooli tegevusega.

Mis motiveerib täiendusõpet pakkuma? «Motiveerib vaheldusrikkus. Täiendusõpe erineb igapäevasest õppetööst tasemeõppes. Siin osalevad inimesed sunnivad aktiivselt mõtlema, kuidas leida teoreetilistele teadmistele rakendusvõimalusi,» vastab professor Maaja Vadi, üks ülikooli nõutuid täiendusõppe lektoreid.

Õppejõududele on täiendusõpe suur väljakutse. Paljudel juhtudel saab koolitaja tervikliku ja süsteemse käsitluse kaudu suunata praktikuid järgmiste sammudeni. Firmasisestel koolitustel tekkivad kaasusi saab kasutada näidetena üliõpilaste koolitamisel. Ülikooli üks populaarsemaid koolitajaid professor Tõnu Lehtsaar rõhutab, et kvaliteetne täiendusõpe hoiab õppejõudu vormis ja aitab ühtlasi hoida tasemeõppe kvaliteeti. ☺

Aigar Vaigu on üks Tartu ülikooli füüsikutest, kes on võtnud nõuks teadusteatri abil koolinoortes loodusteaduste vastu suuremat huvi tekitada.

Foto: Andres Tennus

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

7 mail finaali jõudva teadussaate Rakett 69 üks kohtunikke, teadusteatri tegija ja TÜ füüsika programmi juht Aigar Vaigu (26), peab füüsikat töö asemel elustiiliks ja ootab rõõmuga, et uus põlvkond teadushuvilisi noori tulevikus temast rohkem saavutaks.

Juba sel ajal, kui Vaigu oli 2003. aastal Hugo Treffneri gümnaasiumit alles lõpetamas, tõdeti teadusmaailmas, et bakalaureusekraadiks vajalik töö on noormehel tegelikult tehtud. Sellise tunnustuse tõi koos klassivenna ja hea sõbra Mihkel Kreega kirjutatud töö, mis õpilaste teadustööde riiklikul konkursil napsas nimetatud aastal esikoha.

Mees ise selgitab praegu, ka-

heksa aastat hiljem, et kui leitakse õige juhendaja, võivad gümnaasiuminoored hea tahtmise korral väga kõrget taset näidata. Bakalaureuse- ja ka magistrakraadi tarvis õppis Vaigu aga eritingimusteta ikkagi kogu ülikoolis nõutud aja. Laboris veedetud aeg ei piirdunud aga ainult lõputööga, sest kuidagi on kujunenud nii, et temast on õpingute kõrvalt saanud ka ülikooli töötaja.

õppetöö,» on Vaigu veendunud.

Teaduse tegemisel, nagu suuremal osal asjadest elus, on noore programmi juhi sõnul mõtet vaid siis, kui on järelkasvu, kellele teadmisi ja uusi küsimusi edasi anda. «Järelkasvu saab aga ainult siis, kui noori õpetada, juhendada ja ka neile võimalusi anda. Peab olema soovi, et lasta teistel särada,» võtab Vaigu oma mõtted kokku.

SOOV LASTA TEISTEL SÄRADA

Ülikoolis saab seda teha õppetöös hea olles – kui tudengitele meeldivad õppejõu loengud ja suhtumine, on neil ka suurem motivatsioon sama juhendaja käe all teadustööd teha. Selleks ei pea aga olema tingimata nn sündinud lektor. Hästi on ka siis, kui on soov korraga kas või üht inimest juhendada.

Ka varasemal kooliastmel on huvi tekitamisel ja hoidmisel suur roll õpetajatel. Vaigut ennast on palju aidanud füüsikaõpetajad nii põhikooli kui ka gümnaasiumi ajal. Õpetajad märkasid Vaigu ja tema sõprade teadmisanu ja kulutasid poiste peale seepärast ka päris palju aega.

«Põhikoolis vedasime hea sõbraga algkooli majast gümnaasiumihoonesse endise füüsikaklassi sisu, samuti vedasime õpetajale kooli ka kolihunnikutest leitud füüsikakatsete vahendeid. Siis sai mindud olümpiaadidele ja edasi Treffnerisse,» meenutab Vaigu.

Seal aitas asju edasi lahti mõtestada füüsikaõpetaja Madis Reemann, kelle juures tänini igal

aastal keskkooli- ja mõttekaaslastega jõulude paiku elu-olust rääkimas käiakse. Just tema viis Vaigu ja sõbra Mihkel Kree kokku ka TÜ professori Peeter Saariga, kelle juhendamisel võideti lõpuklassis riiklik preemia.

«Reemann tunneb inimesi, kui ta näeb, et sinus on soovi millegagi tegeleda, siis ta leiab sulle õige abilise,» peab Vaigu, kes on lapsest saadik maailma toimimise vastu huvi tundnud, endist õpetajat hea sõnaga meeles.

Väiksest peale meeldis talle asju lahti võtta, kokku panna ja näha, mis seal sees on. Vanemad küll pahandasid aeg-ajalt, miks poiss vanu raadioid ja muud kraami kokku veab. «Mida ma võisin lahti võtta, seda ma ka võtsin, aga mida ei lubatud puutada, jäi üldjuhul ikka kokku – eks hirm karistada saada oli ikka sees,» muigab Vaigu.

HUVITAVALT ESITATUD TEADUS

Et füüsika kui soov maailma toimimisest aru saada ei ole Vaigu jaoks niivõrd amet, kui elustiil ja mõtteviis, on siiski paljuski ka tema vanemate teene. «Mu ema ja isa on alati aega võtnud ja mulle vähemalt püüdnud seletada asju, mille kohta ma olen küsinud. Mulle ei ole kunagi öeldud: «Poiss, ole vait, mis sa küsid!»,» toob ta välja. Julgus küsida ja seejuures mitte karta lolliks jääda on väga oluline omadus.

Seda julgust võib näha ka õpilastes, kes osalesid lõppevas teadussaates Rakett 69, mille üks kohtunikest oli Vaigu. Saate algversioonis mängulist Profes-

sori rolli täitnud mees kinnitab, et kõigi nende noortega võiks julgelt koos luurele minna, sest nad on väga terased ja kuigi neil on palju erinevaid oskusi ja teadmisi, lähevad kõigi silmad ühtmoodi põlema, kui on vaja mõttetööd teha.

Teadusvõistluse näidissaade töötati tegelikult välja mitu aastat tagasi, et järele proovida, kas selline formaat töötab. Nüüd saadi TeaMe programmi kaudu projektile ka raha ning TÜ füüsikud kutsuti saatele sisu andma.

«Meie pidime ülesanded välja mõtlema, neid esitama ja hiljem sooritusi hindama. Sisuliselt vedas asja Andres Juur, väga palju ideid ja kriitilist mõtlemist saime aga ka Erik Puuralt,» räägib Vaigu. Saadet oli põnev teha, sest väljakutseid oli palju ja noorte lahendused üllatasid mõnikord ka kohtunikke endid.

Televisiooni ja avalike esinemistega on Vaigu ammu tuttav. Juba gümnaasiumi ajal sai tehtud kooliteatrit ja hiljem teadusteatri nii AHHA teaduskeskuse kui ka Eesti füüsika seltsi teadusbussi koosseisus. Teadusteatri traditsioon Eestis on pikk, aga nii Vaigu kui ka paljud teised noored kaasati sellesse alles rahvusvahelisel füüsika aastal 2005.

«Eks me ole füüsikutena ka parajalt edevad inimesed – tahame rääkida oma asjast, levitada oma «usku». Siis tulebki ringi käia ja inimestele oma asjast rääkida,» seletab Vaigu teadusteatri mõtet. Nii hakatigi Heli Valtna eestvedamisel ja Kaido Reivelti juhtimisel sõitma koolidesse, et näidata, kui atraktiivne füüsika

Saates Raket 69 lasid kohtunikud noortel lahendada mitmeid ülesandeid, veeämbri abil silla kandejõu mõõtmine oli üks paljudest. Foto: Marko Usler

tegelikult olla võib. Hiljem lisanudusid kavva ka keemia, robotika ja teised loodusained.

Vaigu sõnul polnud algu- ses päris täpselt kellelgi aimu, mis toimuma hakkab, aga neid võeti kohe hästi vastu. «Muidugi pakub asi huvi, kui sa teed udu ja paarikümne sentimeetri pikkuseid sädemeid, külmetad asju ära, taod banaaniga naela laua sisse ja muud,» räägib ta positiivsest tagasisidest. Tähtis on ainult mitte laisaks muutuda, vaid ennast ja ideid vormis hoida.

«Taset tuleb hoida. Hea teadusteater võib muutuda kehvaks lava-*show*'ks ja seda ei tohi endale lubada,» toonitab Vaigu. Nii võetaksegi igal aastal uued tudengid ette ja lastakse neil vanemate olijate juhendamisel oma etendused kokku panna ja esinemisi harjutada.

Füüsika selts on nüüd ka natuke oma teadusbussi rõhuasetust muutnud. Kui enne mindi koolidesse õpilaste ette katseid tegema, siis nüüd on tänu riigi

toele hoogsalt käima läinud ka õpikodade projekt. Pääagu iga päev saavad bussi sihtkohas juhendajate nõul katsetele käed külge panna juba õpilased ise, seda nii füüsika, keemia, bioloogia kui ka robotika vallas.

KODUTUTEL FÜÜSIKUTEL OMA VARJUPAIK

Füüsikute tegemistest ja eraelust rääkimist alustab Vaigu anekdoodiga: «Füüsikute listi tuleb kiri, et sotsioloogid tegid uurimuse ja avastasid, et füüsikutel puudub isiklik elu. Selle peale tuleb listi ühe füüsiku kiri: «Kuulge, väidetakse, et meil puudub isiklik elu. Kas me võiksite reede õhtul instituudis kokku saada ja sellest rääkida?»»

Vaigu muigab, et tegelikult jagub n-ö ametliku töö välist tegevust tema ja teiste elus küll. Kodutute Füüsikute Varjupaiga nime all käiakse koos üksteisele loenguid pidamas, Tartu linna tudengite meelispaikades filosoferimas ning ka matkamas. Tra-

ditsiooniliselt tehakse suve hakul üks kanuumatk, millele lisanduvad mitmed muud väljasõidud.

«Kodutute füüsikute seltskonna teeb eriliseks see, et nad teavad täpselt, kuhu ja milleks nad tulevad. Kui matkal ei ole võimalust end iga päev pesta, siis ei ole, kui tuleb telgis magada, siis nii on, kui sajab vihma, las siis sajab. Peaasi, et ainult tahvel olemas oleks,» räägib ta.

Tahvel ei pea aga olema selline, nagu klassides, vaid seda võib asendada igasugune muu pind, kuhu saab oma jutu seletamiseks jooniseid ja märkmeid kritseldada. Oleneb sellest, kuhu oma seltskonnaga lõpuks välja jõutakse.

«Ühel matkal aastaid tagasi oli meil Aegviidu kandis tahvliks pinnastee, kriidiks mõned puutokid. Teemaks tuli joone kõverus: teades joone võrrandit, on vaja leida joone kõverus. Võtsime terve teepinna enda alla, hakkasime seal arvutama. Mõned autod vaatasid, mis me teeme ja sõitsid ringi, põllu pealt läbi,» muigab Vaigu.

Lisaks Kodutute Füüsikute Varjupaiga seltskonnale käib Vaigu tihedalt läbi ka teadusbussi kolleegide ja rahvatantsuansambliga Tarbatu, kus ta tantsimas käib. Kui viimane välja arvata, moodustavad tema põhilise suhtlusringkonna siiski suures osas ainult teised füüsikud ja loodusning täppisteaduste esindajad.

«Eks see tundub võib-olla veidi ühekülgne, aga mulle meeldib tarkade inimestega suhelda, nii saab alati end arendada ja oma maailmapilti paremini paika

seada,» tunnistab mees ja lisab, et füüsika ja füüsikute ümber on ka muudes oludes omapärane aura. Selline paras filosoofide oma, selle vahega, et füüsikud oskavad ka natuke matemaatikat.

Ka muus maailmas võib «füüsika» töötada võlusõnana. Hea sõbra Taneliga on piisavalt ringi reisisid ja selles ka veendunud. Kord Itaaliast tagasi Eestisse hääletades kutsus noormehed enda juurde kohalik pensionär. Teada saanud, et tegu on füüsikutega, saatis ta nad oma insenerist poja meeleolukale linnatuurile.

Kord eneselegi teadmatult kiirteel hääletades võttis neid peale politseiauto, kes tahtis esiti noormeestele trahvi teha. Kuuldes, et tegu on füüsikutega, hakkasid politseinikud aga laginal naerma, viisid eestlased tükk maad edasi ja soovisid head koduteed, sest neil ei olevat nendega midagi muud peale hakata.

New Yorgis olles leidsid sõbrad kohalikega suheldes end ühel hetkel Hiltoni hotelli 42. korruse *executive lounge*'ist. «Inimestega rääkides võib igasuguseid asju juhtuda. Nad tahavad oma lugu jagada ja sinu oma kuulda,» ütleb Vaigu ja lisab, et kohalikega sina peale saamiseks ongi kõige parem reisisid ringi üksi või kahekesi.

Tulevikuplaanidest rääkides on Vaigu kindel, et see on seotud kodumaa ja -linnaga. «Ma olen Eesti patrioot, mul ei ole Eesti haridussüsteemist ükskõik, ei ole ükskõik Tartu ülikoolist, füüsikast ega nendest noortest, kes siin õpivad. Viigu elu mind, kuhu viib, ma kavatsen alati siia tagasi tulla.» ☺

SÕBER TANEL AINLA,
TÜ füüsika 2. aasta magistrant

Meie tunde kestnud filosoofilised vestlused ja praktilised diskussioonid lõppevad tihti mõne algatuse, äriplaani, loengumaterjali või miks mitte ka telesaate stsenaariumiga. Aigar mõtleb kainelt ja kriitiliselt nagu loodusteadlane, kuid seejuures ei kaota ta tegutsemiseks vajalikku optimismi. Plaani tuleb pidada ning plaan peab oleme hea, kuid pikast planeerimisest olulisem on aktiivne ning mitmekülgne tegutsemine ja pidev õppimine selle käigus. Tulemused, mis ei ole ootuspärased, tuleb läbi analüüsida, õpetlik osa kogemusest välja noppi- da, kuid kindlasti mitte loobuda uutest katsetusest. Kui väljakutse tundub põnev, siis tuleb see pikemalt mõtlemata vastu võtta ja lihtsalt pusima hakata. Ma arvan, et niimoodi võikski kirjeldada tõelist teadlase hinge ning see kirjeldus võtab ka suurepäraselt kokku Aigari mõtteviisi ja tegemised. Sära peab alati silmis olema ning meie ideed peavad oleme meist endist kõrgemad... Elu pole raisata.

Lapse jutustamis- oskus näitab mitmekülgset arengut

PIRET SOODLA PAKKUS OMA DOKTORITÖÖ RAAMES VÄLJA PILDIPÕHISE NARRATIIVI HINDAMISVAHENDI, MIS ON PEDAGOOGIDELE JA LOGOPEEDIDELE KOOLIS ABIKS LASTE KEELISE ARENGU VÄLJASELGITAMISEL. AUTOR LEIAB, ET KOOLIS PEAKS JUTUSTAMISOSKUSE ARENDAMISELE ROHKEM TÄHELEPANU PÕÖRAMA.

Eve Tisler
eve.tisler@ut.ee

Esimesse klassi minekut mäletavad vist kõik. See päev on täis ärevust ja ootust, uusi kohti ning palju võõraid, kellest mitmedki saavad hiljem omavahel parimateks sõpradeks. Lisaks elukorralduse muutusele on kooli algus lapse arengus tähtis verstapost. Hoolimata sellest, kas vastne õpilane on saanud sisse eliitkooli või mitte, on koolil panus iga lapse edasisse edukusse.

Seega satuvad esimese klassi õpilased koolilogopeedi juurde, kes annab hinnangu lapse luge-

mise, kirjutamise ja kõnelemise oskuste kohta. Kuigi logopeedi töö on tähtis, pole Soodla sõnul tegelikult teada, kuidas neid oskusi täpselt uuritakse. «Eestis pole kõneuurimismaterjale, mis oleksid usaldusväärsed,» ütleb ta välja kurva tõe. Materjalide puudusel on logopeedid need ise koostanud, aga kellelgi ei ole ülevaadet, millised materjalid on head, millised mitte.

Soodla hakkas uurima, kuidas laste kõne arengu hindamise meetodeid parandada ning keskendus sellele, kuidas eristada õpiraskuste riskiga lapsi jutustamisoskuse abil.

Algkoolis on soravalt lugema

ja kirjutama õppimise kõrval tähtis ka jutustamisoskuse arendamine. «Õpetajad hindavad palju jutustamist ning kel on kooliealised lapsed, teavad, et kodus antakse päris palju jutustada,» selgitab Soodla, miks on jutustamisoskuse omandamine lapsele edasise akadeemilise edukuse juures väga oluline.

LAPSE ARENGU NÄITAJA

Jutustamisoskus pole pelgalt keelelise eneseväljenduse näitaja, vaid peegeldab ka lapse teksti mõistmise võimet. «Päris tugevad seosed on selle vahel, kui lapsele loetakse teksti ette ja ta vastab küsimustele ja selle vahel, kuidas ta seda teksti jutustab. Kui laps ei saa tekstist aru, siis ei oska ta ka ilusat teksti koostada.»

Samuti on teoreetikud leidnud, et jutustamisoskus peegeldab lapse üldist vaimset võimekust ning sotsiaalseid oskusi. «Näiteks seda, kas ta oskab suhtluspartneri imestunud näole reageerida ja oma juttu täiendada.»

Täpsemalt oli Soodla doktoritöö uurimisobjekt piltide järgi jutustamise meetod. Just piltide järgi jutustamine on nooremate laste puhul oluline võtmesõna. «Kui lapsele öelda, et räägi mulle oma eilsest päevast, siis ei pruugi need jutustused hiljem võrreldavad olla, sest võib-olla mõnel lapsel ei juhtunud sellel päeval midagi huvitavat,» selgitas autor. Kui aga paluda iga lapsel jutustada samade piltide järgi, siis eristuvad lapsed keeletasemete järgi.

Väitekirja «Eesti laste pildipõhised narratiivid keelepädevuse

näitajana üleminekul lasteaiast kooli» sisaldab ülevaadet kolme erineva meetodi abil koostatud narratiividest. Jutustusi koguti nii koolieelikutelt kui ka esimese klassi lastelt.

Jutustamisoskuse hindamise vahend koosnes kolmest viieosalisest pildiseeriast: kelgulugu, pallilugu ja lumememmelugu, ning kahele pildiseeriale vastavast tekstist. Uurija koostas vahendi selliselt, et pildiseeriatel kujutatud keskkond, tegelased ja tegevused oleks lastele tuttavad ning arusaadavad. Sündmustik vastas Steini ja Glenni jutugrammatika mudelile, mida on kasutatud uurimustes juba 1979. aastast alates.

Igal lapsel paluti jutustada piltide järgi kolm lugu. Esimese loo puhul ei abistanud testi tegija last jutustamisel, teisel juhul luges jutu ette ning palus lapsel selle piltide toel ümber jutustada. Kolmanda jutu puhul paluti lapsel jälle ise jutustada, kuid ta sai juhendada eelmise jutu mudelist, mis oli talle juba teada. «Eeldasime, et on vahe, kas laps räägib iseseisvalt pildiseeria alusel või on tal lisaks piltidele abiks ka verbaalne tekst ehk narratiivi mudel,» seletas Soodla, miks koostati uurimuse tarvis just sellised jutustamise meetodid.

KÕIK MEETODID EI SOBI

Doktoritöös kajastuvate tulemuste põhjal väidab Soodla, et piltide järgi jutustamine ilma juhendamiseteta ei sobi lapse kõnearengu hindamise meetodiks kõige paremini. «Ka väga hea kõnearenguga laps võib sellisel juhul jutustada väga lühidalt ja la-

PALLILOO PILDISEERIA, MILLE JÄRGI PALUTI UURINGUS OSALENUD LASTEL LUGU JUTUSTADA

kooniliselt. Ilmselt selles vanuses ei saa nad veel täpselt aru, mida tahetakse.»

Kui lapse ette asetatakse pildiseeria ja ta lihtsalt nimetab seal toimuvat, kuigi temalt eeldatakse tervikliku loo jutustamist, ei tähenda see, et tema kõnearengu tase oleks halb. «Õeldakse, et jutusta mulle lugu, aga lapsele jääb ebaselgeks, mis see lugu ikkagi on,» selgitab Soodla.

Katsete põhjal kogunenud andmete alusel tuli välja, et sellist meetodit ei ole väga mõttekas kasutada, sest lapsel peaks jutustamise mudel ees olema. Oluline on tähelepanek, et eakohase kõnearenguga lapsed oskavad täiskasvanu ette antud jutustamismudelitest õppida.

«Kui nad seda kuulevad, siis nad teadvustavad, mida hea jutu all silmas peetakse ning koostavad ka ise terviklikuma loo.» Kõnearengus üldise mahajäämusega ehk alakõnega laps aga ei suuda

seda mudelit üle kanda. Sellise lapse jutustus on suhteliselt primitiivne, sisaldades informatsiooni üksikute väliste tegevuste kohta.

JUTU EHITUSE TASANDID

Soodla analüüsis laste jutustusi kahel tasandil. Mikrostruktuuris on olulised sõnad ja laused ning makrostruktuuris teksti üldine ülesehitus. Esimesel juhul analüüsiti lapse jutustamise ajal tehtud grammatikavigu ning lausungite pikkust, teisel juhul teksti sisukomponente ja seal esineva informatsiooni rohkust ning seotust.

Jutustuse mikro- ja makrostruktuuri analüüs tõi väga hästi välja alakõnega laste erisused. Alakõnega lapse lausungid on lühikesed ning ta teeb rääkimisel suhteliselt palju grammatikavigu. Eakohase kõnearenguga lapsed 6–7 aasta vanuses enam eriti vigu ei tee, nende jutt on grammati-

liselt korrektne. Samuti on alakõnega laste jutustuste makrostruktuur primitiivsem, sisaldades palju vähem olulist teavet ning ka detaile, mis teevad jutustuse kuulaja jaoks põnevaks.

Uuri ja hindas ka seda, kas jutustamisoskus võib olla potentsiaalne lugemisoskuse ennustaja. «Lugemine on aruamine. See, kui hästi laps jutustab, peaks näitama, kui hästi ta tunnetab teksti struktuuri, kas ta teab, millised osad tekstis on ja kas ta toob need oma jutustusse sisse.» Luge-ma õppimisel on aga seesama oskus vajalik, sest tuleb kasuks, kui lugeja on ettevalmistunud selleks, missugune on selle teksti struktuur.

Soodla uurimuses seostus koolieelikute ümberjutustuse makrostruktuur nende loetu mõistmisega esimeses klassis, kuid seos ei olnud väga tugev. Üks põhjus võib peituda pildiseeria meetodis, mis annab

ka nõrgale jutustale ette jutu struktuuri. Seega järeltas autor, et jutustamisoskuse ennustajana võiks kasutada meetodit, kus väline tugi jutu struktureerimisel on väiksem, näiteks jutustust üksikpildi alusel.

Samuti on esimeses klassis laste loetust arusaamine veel tugevalt seotud lugemistehnilise, vähem aga mõistmisoskusega. Esimese klassi lõpus uuritud laste suureks mõjutajaks on ka õpetajad ning kuna uuritavad lapsed läksid erinevatesse koolidesse, siis on ka nende areng erinev. Seega tõstatus doktoritöö tulemusel ka uusi hüpoteese, mille tõestamiseks tuleb teha veel uurimistööd.

Soodla rõhutas, et jutustamisoskuse hindamisele tuleb lasteaia ja koolis rohkem rõhku panna ning sealjuures on oluline see, mismoodi jutustust esile kutsuda. «Soovitan kasutada mitmesuguseid viise: teksti ümberjutustamist ning eelnevalt mudeldatud iseseisvat tekstiloomet, mis annavad infot alaoskuste kohta. Ebasobiva meetodi rakedamisel ei saa teha adekvaatseid järeldusi lapse arengu kohta,» rääkis Soodla.

Uuringute ajal kohtus autor koolides ja lasteaedades mitmete pedagoogidega, kes olid tema töö tulemustest väga huvitatud. «Olen saanud praktikutelt sõnumeid, et soovitakse rohkem hindamisvahendeid.» Autori sõnul soovivad õpetajad ja kasvatajad lisaks isiklikele tähelepanekute tegemisele kasutada usaldusväärseid vahendeid, mis aitaksid lapse arengut hinnata ja teda tema arengust toetada. ①

Ülikool kontrollis akadeemiliste töötajate vastavust kvalifikatsiooninõuetele

Personaliosakonna korraldatud kontrolli käigus tuvastati, et 37st TÜ akadeemilisest töötajast, kellel akadeemilise tunnustamise infokeskuse (Eesti ENIC/NARIC) raporti kohaselt puudub või võib puududa vajalik kvalifikatsioon, ei vasta nõuetele kolm. «Ülikool ei aktsepteeri töötamist ametikohal, mille nõuetele töötaja ei vasta,» sedastas ülikooli personaliosakonna juhataja Mari Nõmm. Nõuetele mittevastavatel töötajatel võimaldatakse ülikoolis töötada semestri lõpuni või tehakse ettepanek jätkata töötamist ametikohal, mille nõuetele nad vastavad.

Aprilli keskel ülikoolile edastatud raport tugineb 2010. aasta alguse andmetele ning selles on välja toodud 21 ametikoha nõuetele mittevastavat Tartu ülikooli õppejõudu ning neli teadurit. Samuti on ülevaates viidatud kolmele õppejõule, kelle puhul andmed kvalifikatsiooni vastavuse hindamiseks ei olnud piisavad.

Lisaks on raportis nimetatud üheksa ülikooli professorit ja dotsenti, kellel puudub doktorikraad või sellele vastav kvalifikatsioon. Personaliosakonna juristi Eveli Ojamäe sõnul vastavad ka need õppejõud seaduse järgi kvalifikatsiooninõuetele, kuna tegemist on

kunstialal õpetavate tunnustatud loomeisikutega, kelle puhul ei ole doktorikraad nõutav.

«Viimastel aastatel on kvalifikatsioonile vastavuse teema ülikoolis üles kerkinud peamiselt seoses teadurite ning kunstialadel töötavate õppejõududega,» märkis Ojamäe ja lisas, et kuigi kunstialadel õppejõuna töötamiseks on kehtestatud üldistes kvalifikatsiooninõuetes erandeid, peab ka selles valdkonnas töötaval õppejõul olema vähemalt magistrikraad ning professori ja dotsendina töötamiseks peab tegemist olema tunnustatud loomeisikuga.

Ülikoolis teaduri ametikohal töötamiseks on nõutav mitte üksnes magistri-, vaid teadusmagistrikraad ning kvalifikatsiooni vastavuse kontrolli vajavad sageli ka välisriigis välja antud diplomid. Ojamäe sõnul ei pruugi märke «Master of Science» tähendada, et töötajal on teadusmagistrikraad.

Ülevaade on koostatud seoses aastatel 2009–2011 toimuva kõrghariduse õppekavarühmade üleminekuhindamisega, mille käigus andis Eesti akadeemilise tunnustamise infokeskus hinnangu kõigi hindamisel osalenud õppeasutuste õppejõudude kvalifikatsiooni ning nende ametikohadele vastavuse kohta. ②

Sari Kunnari

doktoritöö oponent,
Soome Oulu ülikooli professor

Piret Soodla töötas doktoritöös välja usaldusväärse ja valiitse vahendi, mille abil on võimalik eristada eakohase kõnearenguga lapsi madala kõnearengu tasemega lastest.

Samuti on selle dissertatsiooni puhul oluline välja tuua, et autor on kasutanud tulemuste väljaselgitamiseks eri meetodeid. Pole just väga palju uurimusi,

mis võrdleksid eri meetodeid ning see on töö väga selge tugevus.

Samuti meeldib mulle see, millise narratiivi näidise autor väitekirja raames välja töötas, kasutades ühelt poolt jutugrammatika komponente ning teiselt poolt valmistas hoolikalt ette pildimaterjali.

Ma usun, et Soodla uurimus on väga oluline praktikutele, kes töötavad alakõnega lastega. Praktikud saavad neid meetodeid kasutada, et hinnata laste jutustamisoskust. Ma rõhutaksin, et jutustamisoskust on väga oluline

hinnata, sest jutustades kombineerib laps erinevaid oskusi, nii keelelisi kui ka kognitiivseid.

Ma usun, et peaaegu samasugust materjali on võimalik kasutada ka Soomes. Tegelikult teeb minu juhendamisel üks doktorant sarnast tööd ning ka tema on välja töötanud jutugrammatika mudelil põhineva narratiivi meetodi, mis on Soodla omale lähedane. Kui see doktoritöö on valmis, siis oleks tore võrrelda neid tulemusi Piret Soodla doktoritöö tulemustega.

TÜ vanim ja suurim kolledž tähistab 15. sünnipäeva

Fotod: 2x Andres Tennus

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

17. mail täitub 15 aastat päevast, millal 17. tollasest Pärnu majanduskoolist sai Tartu ülikooli esimene kolledž. 1996. aastal Pärnu maavanema, linnapea, majanduskooli direktori ning TÜ rektori allkirjastatud dokument tõi Tartu ülikooli taas Pärnusse. Varem oli Pärnu ülikoolilinn aastatel 1699–1710, mil Põhjasõja ajal toodi Tartu ülikool, tollal Academia Gustaviana, Tartust Pärnusse. Pärnu kolledži minevikust, olevikust ja tulevikust räägib kolledži direktor Henn Vallimäe.

Kuidas neile 15 aastale tagasi vaadates kolledži arengulooga rahul olete?

Ilmselt oli otsus ülikooli juurde tulla ainuõige, seda on tunnistanud ka tollane TÜ rektor Peeter Tulviste. Oli mitmeid valikuid, mis Pärnu majanduskoolist oleks võinud saada, aga mindi *campus'* teed ja Pärnust sai esimene Tartu ülikooli kolledž ajaloos. Samal aastal loodi vist ka Türi kolledž, aga seda mõni kuu hiljem. Aastavahetuse info järgi oleme seni ka suurim kolledž, kuigi Viljandi kul-

tuuriakadeemias on juba umbes samas suurusjärgus tudengeid. Sellega võib rahul olla küll.

Milline on Pärnu kolledž täna – sel päeval?

Praegune kolledž on piisavalt jätkusuutlik. Meie tugevus, aga ka nõrkus on see, et ettevõtluse- ja turismiosakondadele on lisandunud ka sotsiaaltöö korraldus. Vastuvõttu ja tudengite arvu vaadates on tegu võrdsete kolmandikega. Kolme võrdse õppekava nõrkuseks on see, et meil ei ole ühist nimetajat, katust, millega kooli sisu kokku võtta. Viljandil on selgelt kultuuriakadeemia, Narva märksõna on mitmekultuurilisus. Räägime küll teenindusmajanduskoolist, teenuste disainist, arendamisest ja juhtimisest, turismist ja ettevõtlusest, aga selget märki meil ei ole.

Kas need kolm on bakalaureusetasemel õppekavad?

Need kõik on rakenduskõrghariduse kavad, kus on väga suur osakaal hästi struktureeritud praktilikal. Kindlasti turisminduses, aga tegelikult ka teistel õppekavadel on võimalik läbida vähemalt üks praktika neljast välismaal. Meil on väga hea praktikavõrgustik ja hea koostöö ettevõtjatega, mis on ilmselgelt meie tugevus. Kui lõpetaja saab CVsse kirjutada, et ta on olnud kooliajal praktika raames juba kuus kuud tööl, on see väga kõva sõna.

Lisaks neile kolmele kavale on ka bakalaureusetasemel õppekava majandusteaduses, mis on nii-öelda Pärnu versioon TÜ majandusteaduskonnast. Aga ega

nad väga ei torise meiega, just sellele ettevõtlusmajanduse suunaga kavale tahetakse Pärnusse tulla. Ju siis inimestele meeldib selline variant.

Mis uuendusi või omanäolisust Pärnu pakub?

Sotsiaaltöö korralduse juures avati kõrvaleriala: rehabilitatsioonikorraldus. See andis meile uue ja tähtsa missiooni, sest oleme ainsad, kes seda üldse õpetavad. Seni on üle Eesti toimunud ainult täienduskoolitusi. Vastavalt sotsiaalhoolekandeseadusele on olemas rehabiliteeritava, s.o puuetega inimese või õigushälviku jaoks töötav meeskond. Seal on vähemalt seitse liiget: füsioloog, psühholoog, arst, logopeed jt. Kogu seda tiimi peab ka keegi juhtima ja just neid juhte me koolitame.

Uuest aastast on võimalik ettevõtluse ja projektijuhtimise erialal spetsialiseeruda kahele valdkonnale. On täiesti uus valdkond, spordikorraldus, mis on Eestis tervikuna pakkumata. Meil on riigis umbes 3000 spordiobjekti, sama palju on registreeritud spordiklubisid. Nende haldamiseks ning ka spordiürituste korraldamiseks ja teenuste pakkumiseks on vaja projektijuhtimist, finantskompetentsust ja raamatupidamisteadmisi. Ka iga nelja aasta tagant korraldataval spordikongressil on räägitud sporditöötajate sellisuunalisest koolitamisest, mida aga seni ei ole tehtud. Olen ise spordiametnik olnud ja arvan, et tulistame õiges suunas.

Tuleb ka spetsialiseerumi-

ne ökoettevõtlusele, ehk siis keskkonna majandamine. Pärnu maakond on Eesti kõige suurem maakond oma pindala ja ka loodusressursside poolest: sood, rabad, kallas, mets... Juba Pärnu asukoht ise nõuab loodusressursi majandamise pädevust pakkuvat õpet. Meil oli veeökosüsteemide majandamise õppekava, mis ülikoolidevahelise kokkuleppega liikus maaülikooli. 2008 suleti meil vastuvõtt sellele õppekavale, aga istutasime nüüd selle baasil loodud uue kava ettevõtluse ja projektijuhtimise sisse. Ma arvan, et oleme päris mitmel heal kullasoonel.

Aga turisminduses? Voldikus «15 aastat turismiharidust Pärnus» käidi välja plaan, et aastaks 2015 võiks Pärnu kolledži turismiõpe olla Baltimaades number üks.

Me julgeme ennast nimetada Eesti turismihariduse lipulaevaks. Aga, oleme ausad, seni oleme me olnud suunatud Soome ja Lääne-Euroopa poole. Koostööd võiks teha Lätiga, näiteks Vidzeme rakenduskõrgkool tegeleb ka turismiga, Leedust ei tea me aga praegu midagi. Selline ambitsioon võiks ja peakski olema, aga see eeldab, et teeksime koostööd teiste Balti riikidega. Spaade valdas ilmselt olemegi üsna tugevad, aga kuna turismi alla kuulub tegelikult väga palju asju, siis oleme siin väga suures konkurentsisis.

Mis on Pärnu kolledži eeliste sarnast õpet andvate koolide ees Eestis?

Meil on väga head nišivaldkon-

nad. Ettevõtlus ja projektijuhtimine koos – sellist asja mujal Eestis ei ole. Ma arvan, et sotsiaaltöö korralduses oleme samuti ainsad. Turismikavasid on Ehte erakoolis, maaülikoolis, Tallinna ülikoolis – kindlasti on nad meie konkurendid. Turismis on konkurents kõige suurem, aga see on noortele ka väga huvitav ala. Arvestades noorte eelistusi, mida õppida, on need praegu turism ja IT. Kui unistada ja tulevikust rääkida, siis võiksime IT-le rohkem tähelepanu pöörata. Majandusanalüüsid ütlevad, et vajadus IT-haridusega lõpetajate järgi on 2–3 korda suurem kui reaalne tulemus. Seda meil küll arengukavas ei ole, aga mina arvan, et võiksime seda mingis vormis Pärnus teha.

Kui räägime magistriõppest, siis meie vaieldamatu edulugu on see, et kõigi Eesti kolledžite peale on meil ainsana rahvusvaheline õppekava. Sel sügisel tuleb kolmas vastuvõtt heaolu- ja spaateenuste disaini ja juhtimise erialale. Me oleme juba teinud selle hüppe, et õppetöö toimub erialal inglise keeles, oleme ületanud eestikeelse ruumi. Teisel aastal saime juba kaks välismaalast, kes kvalifitseerusid. Meil on seal kümme tasuta kohta ja hea meeleaga näeme, et viie eestlase kõrval võiks õppida viis välismaalast.

TÜ majandusteaduskonnaga, kes on meie nii-öelda suurem vend, tegime juriidiliselt võrdse ja vennaliku teenuste disaini ja juhtimise ühisõppekava. Selle avame sügisel. Varem oli see ärijuhtimise kava üks rühm, mis nüüd on täiesti omaette kava. Sellel õppekaval tuleb kolm spet-

TÜ Pärnu kolledž tahab oma märki ja kindlat nägu leida.

sialiseerumist: turismiettevõtlus, sotsiaaltöö juhtimine ja spordi-juhtimine. Ma olen hästi põnevil, kuidas sellega läheb.

Kindlasti on oluline see, et kuulume seitsmesse, isegi kaheksasse rahvusvahelisse võrgustikku. Meil on kolm turismivõrgustikku, kuhu kuulume ainsana Eestis. Siis veel kaks sotsiaaltöö võrgustikku ja ka projektijuhtimise võrgustik. Igas valdkonnas on 2–3 võrgustikku, kuhu kuulume. Piisavalt palju, et olla koordineeritud, finantseeritud ja teha tiheadat erialast koostööd. Rahvusvahelistumisest ei ole pääsu.

Kas plaanis on ka doktoriõpe?

Kui vaadata meie tulemuskaarti, on seal selge, et unistame majaülesest professorist, seal on kirjas professori otsingu käivitamine. Ka teadusprofessori kaudu võime ühise teadustegevusega erialasid siduda, aga ma arvan, et doktoriõpe ei ole täna veel aktuaalne. Käivitame enne korralikult magistriõppe, hoiame pigem jalad kindlalt maas ja kujundame valmis oma näo.

Kuivõrd tunneb Pärnu kolledž ennast Tartu ülikooli osana?

Tegime siseuuringu, mille tule-

mustes hinnati kuulumist TÜ alla kõrgemaks kui kuulumist Pärnu kolledži alla. Väga hea, kui seda tajutakse, sest see on oluline pluss ja eelis konkurentsis. Tihti peale ei saada aga mujal aru, et Pärnu kolledž on TÜ osa. Võib-olla siin just see kolledži sõna häirib kuidagi, tekib tunne, et ei ole tegu ikka päris ülikooliga. Ja Eesti haridusturul on rakenduskõrgharidusel kutsekooli lõhn juures. See on vaja selgeks rääkida, sest tegelikult ütleb seadus, et rakenduskõrgharidus on bakalaureuse-õppega võrreldav esimese astme tasemeõpe. Ilmselt peame ise selleks väga palju tegema.

Meil on väga head sidemed nii teaduskondade kui ka teiste kolledžitega. Me ei ole konkurendid, pigem teeme koostööd. Hea on see, et meil on Viljandi ja Narvaga eri nišid. Kui nendega seljad kokku panna, anname kokku päris põneva koosluse. Endine õppeprorektor Birute Klaas nimetas kõiki kolledžeid hellitavalt väikesteks tiigriteks. Me oleme väiksemad, meie juhtimine on kiirem, paindlikum, saame riske võtta. Tartu ülikool saab kõik projektid ja ideed kolledžite peal ära katsetada ja õnnestumise korral enda plaanidesse üle võtta. ☺

Inauguratsiooniloeng ravimite tootmisest

19. mail kell 16.15 peab TÜ meditsiinilise tehnoloogia professor Jyrki Heinämäki ülikooli ajaloo muuseumi valges saalis inglise keeles ametisse astumise loengu «Disainimise ja tootmisprotsesside mõju ravimpreparaatide kvaliteedile».

Ravimpreparaatide tootmine on kõrgtehnoloogia valdkonda kuuluv tegevus. Tootmisprotsessid on tihti väga keerulised, mille käigus võivad raviainetega toimuda ühel ja samal ajal mitmesugused muutused.

Kvaliteetsete ravimite tootmine on ravimitööstusele suur proovikivi. Heinämäki keskendub oma inauguratsiooniloengus tahkete ravimvormide tootmisega seotud saavutustele ja arutleb valdkonna tuleviku võimaluste üle. Protsesside käigus toimuvaid muutusi ja nende arendamise võimalusi selgitatakse protsesside analüütilise tehnoloogia (PAT) printsiipidest lähtuvalt. Tootmisprotsesside, nagu näiteks peenestamine, märg granuleerimine, kuivatamine, tablettide pressimine ja katmine, käigus võivad toimuda ka protsessi poolt põhjustatud tahke aine omaduste muutused (PIT). Toimuvate muutuste kohta on meil piisavalt infot, kuid neid muutusi on väga raske ette näha ja detekteerida ning kontrollida. Tänapäevased

Jyrki Heinämäki Foto: Andres Tennus

piltanalüüsi ja spektroskoopia meetodid võimaldavad tehnoloogilisi protsesse jälgida ja tuvastada tahke aine omaduste muutusi.

Jyrki Heinämäki kaitses doktori väitekirja 1991. aastal Helsingi ülikoolis ja 1995. aastal anti talle dotsendi kutse farmatseutilise tehnoloogia erialal. Esmalt töötas Heinämäki vanemteadurina Soome ravimiametis, seejärel aastatel 1997–2010 Helsingi ülikoolis vanemassistendi, dotsendi ja vanemteadurina.

Professor Heinämäkil on pikaajalised kogemused tahkete ravimvormide väljatöötamise ja protsesside analüütilise tehnoloogia valdkonnas. Tema juhendamisel on valminud 13 edukalt kaitsitud doktoritööd nii Helsingi ülikoolis kui ka mujal maailmas.

Ta on olnud enam kui 80 teaduspublikatsiooni autor või kaasautor ja tema juhitud tahkete ravimpreparaatide formuleerimise ja protsessiaegse analüüsi uurimisrühm on saanud teadustöö tegemiseks mitmeid toetusi ja stipendiume.

Heinämäki on 2006. aastal loodud ühenduse Pharmaceutical Solid State Research Cluster üks asutaja ja töö koordineerija. Alates 1995. aastast on ta Euroopa ravimiameti ekspert ja Soome ravimiameti konsultant. 2008. aastal nimetati ta Havanna ülikooli auprofessoriks. Alates 2010. aasta septembrist töötab Jyrki Heinämäki Tartu ülikooli arstiteaduskonna farmaatsia instituudis meditsiinilise tehnoloogia professorina.

Tema teaduslik tegevus on seotud tahkete farmatseutiliste süsteemide tehnoloogiaga: pinnaomaduste muutmise, granuleerimise, tablettide pressimise, tahke faasi õhukeste katetega, raviaine ja abiaine vahelise sobimatuse ning protsessi poolt põhjustatud muutustega (PIT).

Jyrki Heinämäki professori Tartu ülikoolis toetab Euroopa Sotsiaalfond DoRa programmi tegevuse 2 raames. Doktoriõppe ja rahvusvahelistumise programmi DoRa tegevuse 2 eesmärk on kõrghariduse kvaliteedi parandamine välisõppejõudude kaasamise läbi. ☺

Mikrobioloogide vaidlus Euroopa toiduohutusametiga võib viia soodsate tulemusteni

EELMISE AASTA SEPTEMBRIST HAKKASID EUROOPA LIIDU ETTEVÖTETE ÜHENDUSED JA TÄNAVU MÄRTSIST ÜLE 160 TEADLASE 30 EUROOPA RIIGIST SAATMA EUROOPA TOIDUOHUTUSAMETILE (EFSA) JA EUROOPA KOMISJONI PRESIDENDILE JOSÉ MANUEL BARROSOLE EFSA REFORME NÕUDVAID PÕÖRDUMISI.

Sigrid Söerunurk

sigrid.soerunurk@ut.ee

Tartu ülikooli innovatsiooni lipulaevadeks tituleeritud probiootikume ehk kasulikke baktereid ME-3 sisaldavad Tere piimatooted ja Tensiaga rikastatud E-Piima väljaantav Südamejuust said hiljuti mõlemad EFSAlt negatiivse otsuse, mis tähendab, et toiduohutusamet ei olnud veendunud nende toodete terviseväidete vettpidavuses.

Ent pöördumisest Euroopa Komisjoni presidendile nähtus, et kired EFSA ümber ei olnud lõkkele löönud mitte ainult Eestis, vaid terves Euroopas. Eesti mikrobioloogide nimel kirjutas petitsioonile alla professor Mariika Mikelsaar.

Pöördumises hindasid teadlased EFSA ellukutsumise eesmärki – kontrollida põhjalikult terviseväiteid, millega müüb end polettidel üha rohkem toidutooteid. Ette heideti aga seda, et väidete hindamiskriteeriumid pole paigas ning hinnangute andmine on paljuski subjektiivne.

Üllatuslikult avaldaski EFSA

tänavu 26. aprillil uued selgitavad eeskirjad, kuidas nende teadlaskomisjon tegelikult hindab mitmesuguste, sh probiootikume sisaldavate toidutoodete terviseväiteid. «On muidugi kahetsusväärne, et täpsem hindamisreeglistik ilmub alles 2011 kevadel, kui näiteks meie taotlused esitati 2008 (ME-3 AS-i Tere) ja 2010 (Tensia E-Piima poolt),» märkis professor Mikelsaar, aga lisas, et õnneks on isegi Euroopa Liidu bürokraatiat võimalik mõjutada.

Uued regulatsioonid sätestavad täpsemalt, millised tõestuspõhised uuringud peavad taotlejal olema tehtud ning milliseid kaudseid tõendeid ja lisamaterjale EFSA aktsepteerib. Need regulatsioonid töötavad head ka Tartu ülikooli probiootikumidele. «Nüüd on vähemalt võimalik sihipäraselt lisatööd teha,» ütles Mikelsaar.

Samas jäävad lahendamata veel mitmed teadlaste tõstatatud sisulised ja protseduurilised puudused EFSA töös. Teadlaste pöördumise alguses seisab: «Meie hinnangul ei ole negatiivsed otsused alati tingitud kehvasti

koostatud taotlustest, vaid ka ebaselgetest, läbipaistmatutest ja osalt teaduslikult mittevälidsetest hindamiskriteeriumitest ning liiga kitsast reeglistikust.» Seni ei ole EFSAlt positiivset hinnangul saanud ükski probiootiline toode.

EFSA senine reeglistik ei andnud võimalustki tõestada probiootikumide erilisi toimeid, sest ravimitööstusest erinevaid kriteeriume terviseväitega toidutoote toime hindamiseks pole suudetud luua. Probiootikumidega rikastatud tooted ehk funktsionaalne toit pole ravim, vaid mõeldud tarbimiseks tervele inimesele haiguse ennetamiseks ja riski vältimiseks.

Samas pole võimalik mingi haiguse riskifaktori vähendamisest (EFSA lubatud väide) tõusvat tulu tõestada täiesti tervetel inimestel, haigetega tehtavaid uuringuid aga EFSA ei luba. Siiski, uued EFSA regulatsioonid lubavad nüüd eristada neid, kelle mõned funktsioonid toimivad piiripealselt ehk n-ö haiguseelses staadiumis (näiteks nn kõrgnormaalne vererõhk). Sellisele inimesele pole ravimeid veel tarvis,

ent kasuks tuleks funktsionaalne toit – just selliseid terviseväiteid sisaldasid ka tagasilükatud ME-3 ja Tensia tooted.

SÜDAMEJUUSTU LUGU

Kui TÜ mikrobioloogid avastasid mikroobi *Lactobacillus plantarum* Tensia vererõhku alandava toime, anti sisse patenditaotlus Eestis ja Euroopas. EFSAle taotluse tegemise ajal oli olemas Eesti patent, kuid et Euroopa patenditaotlus oli alles publitseeritud, ei olnud bakteri omadusi mujal avaldatud. Nõnda oli ka lisatud 36 teadusartiklis juttu mitte Tensia, vaid teistest sarnastest bakteritest, sarnastest metaboliitidest ja nende tõestatud toimetest, mis toetasid Tensiat. Sellised toetavad kirjanduse viited on ka uute regulatsioonide järgi lubatud. Peale nende artiklite olid lisatud Tensia eesti- ja ingliskeelsete patentide mitmekümneleheküljelised kirjeldused patendiametite andmebaasidest, ent EFSA otsusest Südamejuustu tagasilükkamise kohta nähtub, et neid artikleid nähtavasti ei leitud üles.

Toimikus tuli ka Tensia tüve põhjalikult kirjeldada ja näidata esitatud väite seos tervisega (Tensia puhul: vererõhu langetamine aitab hoida südame-veresoonkonna tervist). Tüve kirjeldusega ning väite mõjuga tervisele

Foto: Andres Tennus

jäi EFSA rahule. Kolmandaks pidi toimeväidet tõestama ehk näitama, kas uuringud toetavad vererõhku langetavat toimet. EFSA regulatsioonide kohaselt oli selleks tarvis teha inimkatseid, katsete meetodeid ei olnud täpsustatud. Seevastu uues üldises eeskirjas on üles loetud kõik inimestega tehtavate uuringute variandid, mis arvesse lähevad. Siin peituski põhjus, miks EFSA Südamejuustu tagasi lükkas. Inimuuringud algasid vabatahtlike randomiseerimata topelt-pimedate pilootkatsetega, mis olid edukad. Kokku tehti neli uuringut ja kuigi toimikusse tuli lisada kõik asjaspepuutuvad katsed, arvestati vaid viimast.

Selles uuringus ei ilmnunud aga katse- ja kontrollrühma vahel

ei süstoolse ega diastoolse vererõhu puhul olulisi erinevusi. «Sellel pidi mingisugune põhjus olema, kui eelmised kolm uuringut piiratud kontingendil olid ometi edukad,» märgib Mikelsaar. Niisiis jaotati katses osalenud terved inimesed rahvusvaheliste vererõhu ravijuhendite alusel kolme rühma ning selgus, et kõrgnormaalne vererõhuga (130–140 mmHg) katsealuste vererõhk, keda oli ligi pool uurituist, alanen märgatavalt, mida oligi tarvis tõestada. Optimaalse ja normaalse vererõhuga katsealuste vererõhk ei muutunud. Ent seda uuringut EFSA samuti ei arvestanud, viidates, et tegu oli *post-hoc* analüüsiga ehk et tulemust ei olnud ette planeeritud. Mikelsaar esitas EFSAle saadetud kommentaare.

taaris ülikooli biostatistikute abil saadud tõestuse, et tegu ei ole *post-hoc* analüüsiga. Protseduuriliselt aga EFSAga väitlust ei saagi tekkida. «EFSA toimimine on täiesti erinev näiteks teadusajakirjas ja patendiametites väljakujunenud praktikast, kus väitja saab alati oma positsiooni selgitada.»

Professori sõnutsi saaksid nad uute regulatsioonide järgi juba katsetuse alguseks välja otsida terved kõrgvererõhuga inimesed, keda mõjustada.

HELLUSE LUGU

Lactobacillus fermentum ME-3 kasuliku toime tõestuseks oli Mikelsaarel ja tema kolleegidel ette näidata üle 20 teaduspublikatsiooni ning nii labori- loom- kui ka inimkatsete tulemused. ME-3 bakteril on Eesti, USA, Venemaa ja Euroopa patendid. Ent EFSAat ei veennud ka ME-3 terviseväide.

Mikelsaar möönab, et ME-3 bakterile ei ole tehtud nii arvukaid uuringuid kui Súdamejuustu puhul Tensiale. ME-3 on uuritud küll pulbrina ja kitsepiima lisatuna, ent mitte Tere toodetes. Inimuuringud tehti hiljem, kui tekkis vajadus saada EFSAlt tootepõhine hinnang. Pärast taotluse esitamist 2008. aastal aga uusi tõestuskatseid lisada ei lubatud. Mikelsaar tunnustab, et esialgne Tere esitatud Helluse toimik jäi lahjaks, kuigi tegemist oli tuntud väitega: bakter parandab seemde-tegevust ja suurendab organismi kaitsevõimet, suurendades sooles heade laktobatsillide hulka.

EFSA ei võtnud ka algselt lisatud kirjandusest arvesse tõestusi seemnetegevuse parandamise koh-

ta, ei soodsaid andmeid uuritute küsitlustest ega kasulike ainevahetuse produktide tekitamist sooles laktobatsillide toimel.

Mikelsaar selgitab, et EFSA oleks soovinud näha, et kasulike laktobatsillide suurenenud hulk surub alla potentsiaalselt patogeenseid baktereid. Selle väite ümber Mikelsaare sõnutsi vaidlus käibki, sest EFSA regulatsioonide kohaselt ei tohi tervistavat efekti näidata haige inimese peal, kuna toode on mõeldud tervetele inimestele. «Kuidas ma näitan tervel inimesel haigustekitaja allasurumist? Seda ei ole võimalik näidata. Ainult loomudelil, mille kohast täiemõõdulist publikatsiooni EFSA ekspert ei leidnud jälle esitatud materjali hulgast üles!»

«Oma loengutes ma selgitan asja nii, et tervel inimesel on sooles tasakaalustatud mikroobikoosus, kus miljon politseinikku kontrollib ühte kriminaali. Selle kriminaali allasurumist ei saagi muud moodi näidata, kui et politseinike arv on veel kümme korda suurenenud või siis kriminaaliga tekitatud haiguse korral laktobatsilli-antagonisti suurte hulkade eduka toimimisega.»

Samalaadsete sõlmküsimumisega on kimpus teisedki Euroopa mikrobioloogid, millest oligi ajendatud pöördumine Euroopa Komisjoni presidendi poole.

Iga taotlust pidi EFSA teadlaskomisjoni suure töökoormuse tõttu hindama vaid üks ekspert, kes esitab paneelile hääletamiseks oma arvamuse. Selline lähemine vajab Mikelsaare ja tema kolleegide hinnangul auditit.

Súdamejuustu kohta aitasid teadlased E-Piimal EFSAle ligi kümneleheküljelist vastulauset koostada, Hellusega toimetatakse samamoodi. «Vastuskiri ei ole vaie, protest ega järelepärimine, vaid sisuline selgitus, mis juhtudel on EFSA teaduslike andmete põhjal ekslikke järeldusi teinud,» selgitab Mikelsaar. Ka uute regulatsioonide järgi pole muud võimalust, kui esitada toimikud pärast nüüdseks reglementeeritud lisauuringute tegemist uuesti.

Professor Mikelsaar ei taha siiski võitlusest loobuda ning soovib vaadata, kuidas areneb vaidlus EFSAga ning milline on Barrosole saadetavate teaduslike aspektide vaidlustamise tulem.

Fakt on, et Eesti-sugusel väikeriigil on oma innovaatiliste toodete müümiseks välisriikidele vaja EFSA toetust ning samamoodi, nagu näiteks tegi Saksamaa, ei saa eestlased EFSA otsustele vilistada. Ent see on Eesti ettevõtetele keerulisem, kuna reeglina ei tööta firmades teadlasrühmi nagu põhjanaabrite piimatööstuse Valio juures. Ja just firmad peavad EFSAle taotlusi esitama. Kliinilised uuringudki on reeglina üpris kulukad, nendib Mikelsaar, millest tuleneb järjekordne takistus. Professor loodab aga, et reegliti-ku täpsustused mõjutavad EFSA seniseid vajakajäämisi. (T)

Euroopa teadlaste pöördumise tekst on kättesaadav veebilehel www.gut-health.eu/.

Esikaane fotod: Peeter Langovits/Postimees /Scanpix ja Aldo Luud/Õhtuleht/Scanpix

Katrin Õunapi loeng arstikunstist ja genoomiuuringutest

24. mail kell 16.15 peab Tartu ülikooli kliinilise geneetika professor Katrin Õunap ülikooli aulas ametisse astumise loengu teemal «Arstikunst ja genoomiuuringud».

Loengus räägitakse kliinilise geneetika kui eriala arengust ning pärilike haiguste tänapäevast diagnostikavõimalustest.

Kliiniline geneetika on eriala, mis uurib inimesi, kellel esinevad kaasasündinud või pärilikud haigused. Varem oli selle eriala igapäevatöö hoolikas perekonna- andmete kogumine mitme põlvkonna kaupa ja haige detailne kliiniline uurimine.

Neid andmeid analüüsid püüti anda vastus küsimusele, millise päriliku haigusega on tegu, kuidas see pärandub perekonnas, kas haigus on ravitav ja kuidas on võimalik seda ennetada.

Tänapäeval on kliinilise geneetika erialale lisandunud genoomiuuringud. Seega on kliinilise geneetiku ülesanne leida seos genotüübi ehk siis genoomiuuringutel leitud muutuste ja inimesel esinevate kliiniliste probleemide vahel. See ülesanne

Katrin Õunap

Foto: Aldo Luud / Õhtuleht / Scanpix

ei ole aga alati lihtne.

Inauguratsiooniloeng annab ülevaate, milliseid tänapäevaseid diagnostikavõimalusi pärilike haiguste uurimisel kasutatakse. Samuti tutvustatakse selle valdkonna uusi teaduslikke uurimisuundi.

Professor Katrin Õunap lõpetas 1988. aastal Tartu riikliku ülikooli arstiteaduskonna pediaatria erialal ja 1989. aastal samal erialal internatuuri.

Meditsiinidoktori väitekirja, mille teema oli fenüülketonuuria Eestis: esinemissagedus, vastasündinute skriining, diagnostika,

kliiniline iseloomustamine ja genotüübi/fenotüübi korrelatsioon, kaitses ta Tartu ülikoolis 1999. aastal.

Professor Õunap on töötanud pärast internatuuri Tartu lastehaigla juurde loodud ja hiljem SA Tartu ülikooli kliinikumi koosseisu kuulunud meditsiinigenetika ja molekulaardiagnostika keskuses.

Katrin Õunap on töötanud Tartu ülikoolis alates 2003. aastast arstiteaduskonna lastekliiniku kliinilise geneetika dotsendina. 2010. aastal valiti ta kliinilise geneetika professoriks. Praegu juhatab ta ka ülikooli kliinikumi ühendlabori geneetikakeskust.

Peamised valdkonnad, millega professor Katrin Õunap tegeleb, on esiteks pärilikud ainevahetushaigused: esinemissagedus, kliiniline pilt, diagnostika ja ravi, teiseks düsmorfologia, sh kaasasündinud düsmorfsete tunnuste, kasvu- ja arenguhäiretega laste uurimine submikroskoopiliste kromosoomianomaaliatega ja X-liiteliste haiguste suhtes ning kolmandaks päriliku kurtuse levimuse ja geneetiliste põhjuste uurimine Eestis. (T)

TÜ raamatukogus tekkis arutelu Aleksei Turovski ja konverentsi korraldaja Timo Marani vahel.

Foto: Margus Ansu/Postimees/Scanpix

Timo Maran: zoosemiootika on oluline nišieriala

LÕPPENUD KUUL TOIMUS TARTUS RAHVUSVAHELINE ZOOSEMIOOTIKA KONVERENTS, MILLEST VÕTSID OSA MAAILMA JUHTIVAD TEADLASED. ÜRITUSE KORRALDAJA, TÜ SEMIOOTIKA VANEM-TEADUR TIMO MARAN SELGITAB, MILLEGA ON TEGEMIST.

Kristjan Pihl
ajakiri@ut.ee

Milline võiks olla kõige lihtsam definitsioon zoosemiootikale?

Nagu arenevate valdkondade puhul ikka, on eri autorite arusaamad pisut erinevad. Olen ise varem kir-

jutanud, et zoosemiootika uurib semiootika vahendeid kasutades, kuidas loomad märke tajuvad, neid vahetavad ja ise inimkultuuris märkidena osalevad.

Tegu pole eriti noore valdkonnaga.

Tõsi, zoosemiootika ajalugu on üsna pikk. Idee etoloogia ja teiste loomade kommunikatsiooni uurivate loodusteaduste sidumisest semiootikaga pakkus välja Ungari ja Ameerika semiootik Thomas A. Sebeok 1960. aastate alguses. Tema oli

ka mõiste zoosemiootika ristiisa. Järgneval kahel aastakümnel oli valdkond üsna populaarne, mitmed Ameerika etoloogid – Peter Marler, Jack P. Hailman, W. John Smith – kirjutasid zoosemiootikast. Seejärel huvi vähenes. Uut elavnemist võis märgata selle aastatuhande alguses, kuid selle kandjaks olid nüüd pigem loomadest huvitunud humanitaarteadlased – kirjandusökoloogid, antrozoologia ja posthumanismi esindajad.

Kuid ka bioloogias eneses on toimunud semiootikat soosivad muutused. Viimasel paarikümnel aastal esile tõusnud evolutsiooniline arengubioloogia ja kognitiiv-etoloogia küsivad pigem zoosemiootikale lähedasi küsimusi.

Kas see on pigem reaali- või humanitaarteaduslik valdkond?

Ma arvan, et vajadus zoosemiootika kui uurimissuuna järele tuleb osati sellest, et paljude objektide puhul on klassikaline loodusteaduste ja humanitaaria vastandus takistav. Siin võib mõelda eeskätt hübriidsete nähtuste ja keskkondade peale, kus loomad ja inimkultuur omavahel läbi põimuvad.

Tooge palun mõni näide.

Ornitoloogid on sügiseti kutsunud inimesi üles mitte toitma veelinde, et need läheksid rändele ega jääks siinsetele veekogudele talvituma. Üleskutse on põhjendatud, ainult et paraku seda eriti ei järgita. Probleemi lahendamine pole lihtsalt loodusteaduse võimuses. Tuleks vaadata ka põhjuseid, miks inimesed linde toidavad: millised on nende motiivid

seada teha, milline on hädasolija abistamise kultuuriline tähendus, millist rolli omab selline tegevus inimestevahelistes suhetes, kuidas toimub inimeste ja lindude vaheline kommunikatsioon. Sellise probleemi lahendamiseks oleks hädasti vaja koostööd bioloogia ja mõne humanitaarvaldkonna, antud juhul siis semiootika vahel.

Kui palju on üle võetud traditsioonilisest semiootikast?

Üldsemiootikaga seob zoosemiootikat kasutatav mõistestik, teoreetilised alused ja metodoloogia. Kui tahta veel täpsem olla, võib öelda, et zoosemiootika on biosemiootika haru, mida iseloomustab tegelemine märgiprotsessidega loomadel organismi tasandil.

Millist kasu me igapäevaeluks zoosemiootikute tööst saame?

Me kõik oleme natuke zoosemiootikud, näiteks siis, kui suhtleme koera või väikese lapsega, püüdes neist maailmaga mittekeeleliselt lävivatest olenditest aru saada. Zoosemiootika pakub meetodid ja mõisted selle arusaamise paremaks väljendamiseks, näiteks võib kasutada tuntud jaotust sarnasusel, füüsilisel suhtel ja kokkuleppel põhinevate märkide vahel.

Eraldiseisva ja olulise teadustulemuse näiteks, mis on mõjutanud meie arusaamist loomade käitumisest, võiks tuua Heini Hedigeri tööd loomade isiklikest ruumisfääridest. Need on looma keha ümbritsevad kujutletavad kontsentrilised ringid, eri liikidel eri suurusega, millesse loom sõltuvalt sotsiaalsest olukorrast

teisi isendeid ei luba. Need ruumisfäärid on looma keskkonnatõlgendusel põhinevad, seega selgelt semiootilised ja neid saab tulemuslikult kasutada loomadega suhtlemisel, näiteks dressuuris.

Millisel tasemel elusorganismid ümbritsevat keskkonda enda jaoks tõlgendama hakkavad?

See küsimus on semiootikute kokkusaamisel olnud pideva mõttevahetuse teemaks. Mõned arvavad, et ka üksikul rakul on piisavalt pädevust ümbritseva keskkonna tõlgendamisel ja selle muutustele reageerimisel, teised tõmbaks interpretatsioonivõime piiri pigem närvisüsteemi ja algeliste meeleeelundite ilmumise kohta evolutsioonis.

Nii et õige vastus on ilmset nende kahe vahel?

Mulle endale tundub, et küsimus sellest n-ö semiootilisest lävest pole vähemalt zoosemiootika jaoks esmaoluline. Märksa huvitavam on keskenduda märgiprotsessile endale, kuidas mingi keskkonnatunnus tõlgendub, kuidas eri märgisuhted omavahel seonduvad, ja kuidas samad märgisuhted võivad hiljem peegelduda kirjandusteostes või rahvapäriruses.

Kuivõrd muudab zoosemiootikaga tegelemist keerulisemaks asjaolu, et tõlgendada tuleb loomade käitumist?

Empaatiavõimet läheb vaja eeskätt siis, kui kasutada uurimismeetodina osalevat vaatlust, mis on näiteks inimeste ja koduloo-

made vahelise kommunikatsiooni uurimisel täiesti adekvaatne lähenemine. Kuid zoosemiotika eelistab ehk enam modelleerimisel ja struktuurianalüüsil põhinevaid meetodeid ja siin tuleb olla eeskätt tähelepanelik inimesepärasuse ehk antropomorfismi suhtes. Nii näiteks on kogu mõttevahetusel loomade keelevõime üle tugev antropomorfismi varjund, sest see püüab teha loomadele üldist tunnust inimkeele referentsiaalsusest ehk omadusest osundada eemalolevatele asjadele ja nähtustele, mida see ilmselgelt ei ole.

Tähelepanelik tuleb olla ka mõistete valikul, sest nendegi lähtekohaks on sageli inimesevaheline suhtlemine. Võtame või kommunikatsiooni mõiste, mille ladinakeelseks tüveks on *communico* – tähendusega jagamine, ühiseks tegemine. Võib küsida, kas selline mõiste on sobiv näiteks liikidevaheliste suhete kirjeldamiseks, kus pole ühisosa jagatud märgirepertuaari ega koodi näol ja kus koordineeritud toimimise aluseks on pigem üksteise tunnuste tõlgendamine ja neile reageerimine.

Millised on semiootika eelised loomade käitumismallide kirjeldamisel, võrreldes teiste teadusvaldkondadega?

Vaevalt, et zoosemiotika suudaks täielikult põhjendada loomade käitumist, aga erinevalt alternatiividest paneb kindlasti tähele loomade endi subjektiivsust ja aktiivsust märgisuhetes ja kommunikatsioonis. Näiteks kirjeldab Itaalia semiootiku Almo

Farina ökovälja mudel, kuidas loomad annavad maastikus tähendusi eri paikadele vastavalt oma eluvajadustele, Vene päritolu uurija Elina Vladimirova on jälle analüüsinud loomade semiootilist aktiivsust jäljemustrite tajumisel ja tõlgendamisel. See kvalitatiivne, looma enda osalusest tulenev mõõde kipub ehk traditsiooniliste loodusteaduste statistilistes meetodites tahaplaanile jääma.

Millist rolli omab zoosemiotika kui uurimisvaldkond teadusmaailmas laiemalt?

Zoosemiotika näib olevat nišeriala, kuid on särasena küllalt oluline. Sellest annab tunnisust ka zoosemiotikaalaste raamatute ilmumine maailma tippteaduskirjastustes: Springer, Walter de Gruyter, Harvard University Press.

Huvitav on märgata zoosemiotika muutunud asendit teadusmaailmas. Kui zoosemiotika kuldajal 1960.–1970. aastatel olid peamised dialoogipartnerid hiline etoloogia, üldsemiootika ja lingvistika, siis nüüd näib, et zoosemiotika asend on nihkumas ja ühiseid teemasid leiab lisaks üldsemiootikale ja biosemiootikale veel kognitiivetoloogiaga, loomadega tegelevate kultuuriuuringute ja filosoofia suundadega ning ökokriitikaga kirjandusteadusest.

Aga kuidas on olukord Eestis, Tartu ülikoolis?

Thomas A. Sebeok nägi oma zoosemiotilise uurimistöö jätkajana just TÜ semiootika osakonda.

Ta annetas meile oma loomade kommunikatsiooni alase raamatukogu – kokku rohkem kui tuhat köidet. Oleme püüdnud tema pärandit edasi arendada ja ajakohastada.

Tartu ülikooli semiootika osakonnal on kasutada ETF-i grant zoosemiotika teemal, mis annab meie kuueliikmelisele uurimusrühmale finantsilise toe. Meil on hea ja perspektiivne koostöö Tallinna loomaaiaga. Kitsamatest teemadest osaleme viimasel ajal arenevas zoosemiotika ja ökokriitika sünteesis. Siin on küsimus, kuidas loomade kujutamine kirjandusteostes seondub nende kommunikatsiooniga looduses ja sellega seotult, millises suhtes on inimese puhul keeleline representatsioon keele-eelse keskkonnatajuga.

Millist kasu näete lõppenud konverentsist zoosemiotika arengule?

Zoosemiotika kui mõiste kasutuselevõttust saab peagi viiskümmend aastat. Meid huvitas konverentsi korraldades peamiselt see, milline on zoosemiotika mõju tänapäeval, kui paljusid uurijaid see temaatika paelub ja millised on võimalikud tulevikuperspektiivid.

Konverentsi ettekannete põhjal on töös kaks rahvusvahelist artiklikogumikku, samuti olemas loonud valdkonna edasiseks arendamiseks. Konverentsi käigus kujunes osalejate vahel välja hea sünergia ja hulgaliselt koostöökontakte, mis samuti annab lootust valdkonna edasiseks arenguks.

Masu pani eestlased abivajajaid märkama

ÜLLATAVAL KOMBEL EI VÄHENENUD MAJANDUSLANGUSE AJAL ÜLIKOOLI SIHTASUTUSE KAUDU FONDIDE JA STIPENDIUMITE LOOMINE, PIGEM HAKKASID INIMESED HOOPIS ROHKEM UURIMA, KUIDAS ON VÕIMALIK ÜLIÕPILASI TOETADA.

Eve Tisler

eve.tisler@ut.ee

Viimase kuue aasta jooksul on Tartu ülikooli sihtasutuse juurde loodud kokku 44 fondi ja stipendiumi, millest 31 on asutanud kodueestlased. Tartu ülikooli sihtasutuse juhatuse liige Ruth Kotsar rääkis, et kui sihtasutuse tegutsemise algusaastatel tuli enamik annetusi väliseestlastelt, siis just paaril viimasel aastal on aktiivsemat annetamissoovi näidanud just Eestis elavad ja töötavad inimesed.

Kotsari arvates on sellise tendentsi üks põhjus just majanduslangus: «Võib-olla ongi nii, et rasketel aegadel löövad eestlased seljad kokku. Inimesed kalkuleerivad oma sissetulekuid ja leiavad, et on kena, kui saab võimaluse korral kedagi toetada.»

ANNETUSKULTUUR

Teisalt näitab nii eraisikute kui ka firmade suurem annetamissoov seda, et Eestis on tekkimas annetuskultuur, mis annab märku teatud küpsusastmesse jõudnud ühiskonnast. Ettevõtted, kes on tegutsenud juba iseseisvuse taasta-

mise algusest peale, hakkavad tähistama teist ümmargust tähtpäeva ning loovad sel puhul uusi fondide ja stipendiume. Üheks näiteks toob Kotsar konsultatsioonifirma Fontes, kes tähistas eelmisel aastal ettevõtte 20. sünnipäeva stipendiumi asutamise, mis toetab inimvara juhtimise uuringuid. «Hakati märkama, et keegi vajab toetust. Teadvustati seda, et tudengil ei ole kerge. Eks see, mis meie ühiskonnas toimus, pani inimesed teistmoodi mõtlema ja oma võimalusi hindama ning kel oli võimalus, see panustas,» ütles Kotsar.

Ka eraisikud on järjest aktiivsemad annetajad. Mitmed tuntud inimesed, sealhulgas ka ülikooli töötajad, on oma isikliku juubeli puhul leidnud, et nad ei soovigi kingitust või lilli, vaid paluvad külalistel teha annetus enda loodud fondi. Möödunud kuue aasta jooksul on tähtpäevade puhul loodud 11 erinevat kogumisprintsibiil põhinevat fondi. Kõige esimese juubelifondi asutas 2003. aastal oma 50. juubeli puhul Tartu ülikooli rakendusgeoloogia professor Volli Kalm, tihedamini hakati juubelifonde looma alates 2007. aastast.

Eraisikutest annetajate arvu kasv tähendab majanduslikult kindlustatud keskklassi olemasolu, mis on küll õhuke, aga siiski olemas. «Inimesed on jõudnud oma majanduslikus seisus sinna maani, et nad suudavad, võivad ja tahavad toetada – ja miks mitte ülikooli või tudengeid,» arvas Kotsar. Inimeste mõttemaailmas on muutunud, ka meil on tekkinud annetamise harjumus, mis on arenenud maailmas laialt levinud.

VÄIKESED LIIDETAKSE

Teistsuguste annetajate esilekerkimise tõttu teeb Tartu ülikooli sihtasutus järgmisel aastal ümberkorraldusi, mille käigus plaanitakse liita väiksemaid fondide oma vahel selliselt, et need hakkaksid enam tulu teenima. Ka osad omal ajal asutatud väliseestlaste fondid on seisus, kus asutaja on läinud manalateele ning raha sinna enam juurde ei tule.

Fondide statuutides on kirjas, et sihtasutus peab säilitama põhifondi ning maksma intresside pealt stipendiume. Kotsari sõnul on aga palju väikesi fondide, mis ei teeni eraldi piisavalt raha, et sealt suudetaks stipendiume välja

maksta. Kasuks ei tule ka praegune halb investeerimiskliima, mistõttu sihtasutus hoiab fondide raha deposiitides, mille intressid on väga madalad.

Seetõttu tuli sihtasutus mõttele otsida väikeste fondide vahel sarnasusi, mis annaks võimaluse nende liitmise teel moodustada suuremaid, rohkem raha teenivaid fonde. «Loomulikult toimub see ainult juhul, kui fondide asutajatega on saavutatud kokkulepe, kui kokkulepet ei tule, siis mõtleme midagi muud välja,» sõnas Kotsar.

ROHKEM AVATUD FONDE

Väiksemaid fonde liites saab sihtasutus selgema pildi ka selle kohta, missugused erialad ja valdkonnad vajaksid rohkem toetust. Osade erialade üliõpilastele, nagu näiteks usuteaduskonna tudengitele, pole peale üldiste ülikooli stipendiumite midagi pakkuda. Kõige rohkem sihtstipendiume annab sihtasutus välja aga arstiteaduskonna ning õigus- ja majandusteaduskonna üliõpilastele.

Lisaks sellele plaanib sihtasutus teha annetamise eriaiskule senisest lihtsamaks. Sihtasutuse kodulehe avalehele paigaldatakse link, millele klikates saab otse annetusi teha meelepärasesse fondi enda valitud rahasumma eest. Millal see täpselt sünnib, ei osanud Ruth Kotsar veel öelda, sest rahalised vahendid veel puuduvad, kuid ta loodab, et hiljemalt aasta pärast on sihtasutuse koduleht uuel kujul kasutamiseks valmis.

Kotsari sõnul on viimasel ajal üsna paljude fondide statuuti-

desse sisse kirjutatud avatuse mäрге, et anda võimalus kõigile soovijatele sinna annetada. Vajadus avatud fondide järele, mis lubavad sinna panustada kõigil asjast huvitatutel, tekkis seetõttu, et fondide asutajad eeldasid, et on teisigi inimesi ja ka firmasid, kes sooviksid nende algatust toetada. «Asutaja soovib, et fond toimiks võib-olla isegi kauem kui tema, ja mil viisil seda siis ikka saavutada, kui jätta fond ka teistele huvilistele avatuks.»

Samuti põhjusel, et rohkem annetajaid saaks meelepärast ülikooli toetada, ei tee sihtasutus enam piiranguid annetatava summa suuruse kohta. «Kui me ise ütleme, et iga annetus loeb ja on tänuväärne, siis me ei saa piirata summat.» Eriti olulised on ilma summa piiranguta annetused eraisikute asutatud juubelifondidesse raha korjamisel, mis kogunevadki väikestest summadest. «Eks igauks annetab oma südametunnistuse ja võimaluste piires,» sõnas Kotsar.

RAHA ASEMEL RAAMATUD

Lisaks rahalistele annetustele on avalikkuse tähelepanu püüdnud ka teistsuguses vormis abipakkumised. Näiteks riigikohtu esimees Märt Rask kinkis oma 60. aasta juubeli puhul õigusteaduskonnale erialakirjandust, mida ta oli palunud sünnipäevakülalistel lilledel asemel tuua.

Rask põhjendas oma kingitust kui teatava tänuvõla tasumist *alma mater'*ile: «Ülikooli õigusteaduskond andis mulle kaitsvad teadmised ja mõtlemisõiguse nii oma elu korraldamiseks kui ka

ühiskonna mõistmiseks. Andis ka oskuse olla õigel ajal õiges kohas ja teha valikuid, mis on rõõmu pakkunud mitte ainult mulle ja mida ei pea häbenema ega kahetsema.» Ta loodab, et selline tänukingituse tegemine viis leiab järgimist.

Rask ei ole raha annetamise vastu, aga leiab, et raamatud on headuse ja tarkuse taasloomiseks paremad, ning pealegi: «Kohtunikuna tundus mulle veidi kohatu teatada juubelikülalistele, et kui soovite midagi kinkida, siis andke mulle raha selleks, et saaksin teha oma ülikoolile kingituse.»

Fondide loomine, annetamine ja ülikoolidele kinkimine on Raski arvates esiteks vaimuse toetamise žest, mis on tihti seotud konkreetse annetaja ega ja teiseks on see mingi suundumuse poolt hääletamine, mida avalikkus peaks niigi toetama, kuid annetaja soovib seda oma tegevusega veelgi esile tõsta.

Märt Rask tõstas küsimuse, et miks ei võiks vilistlaste loodud toetusfondidest süsteemselt toetada ülikooli õppe- ja teadustööd. Ruth Kotsar toetas mõtet ning arvas, et kuna ülikoolil on suur hulk vilistlasi, siis võiksid ka võimalikud annetuste kaudu kogutud rahasummad olla täiesti märkimisväärsed. Samas on mitmeid takistusi, mis seda ideed hetkel veel teostada ei lase.

Esiteks ei võimalda seadusandlus sihtasutusel stipendiumitega sarnaselt maksuvabalt ülikooli õppe- ja teadustööd otse toetada. Sihtasutusele tulevad annetused on annetajale maksuvabad nagu ka sihtasutuse väljamakstavad

stipendiumid, kuid mitte ülikooli õppe- ja teadustöö muu toetamine.

TÖÖ VILISTLASTEGA

Samas leiab Kotsar, et kuna seadused on meie endi tehtud, siis on ehk hea tahtmise korral võimalik teha ettepanekuid vajalike muudatuste tegemiseks ning leida lahendus, mis võimaldaks sihtasutusel ülikooli ettevõtmisi toetada ka muul viisil, kui ainult stipendiume pakkudes.

Teiselt poolt tähendaks vilistlastelt annetuste kogumine ülikooli õppe- ja teadustöö toetamiseks ka seda, et ülikool

peaks looma süsteemse vilistlaste andmebaasi. Lisaks tuleks leida vahendid selle haldamiseks ja vilistlastega sideme säilitamiseks, sealhulgas ka annetuspalvete saatmiseks. «Läänes suured ülikoolid saavad vilistlastele pigem paberkirju aga meil e-riigina võiks olla vähemalt suurema osa vilistlaste meiliaadress.» leiab Kotsari sõnul.

Tartu ülikooli vilistlastegevuse projektijuhi Triin Vakkeri sõnul rakendub selle aasta juunist uus vilistlaste andmete kogumise viis, mis kasutab ära ÕIS-i võimalusi nii, et ülikool ei pea neid spetsiaalselt koguma. Seni käigus olnud

andmebaasis peab iga vilistlane ise endaga seotud andmed sisestama ja see ei garanteeri sageli andmete täpsust. Uus süsteem peaks andmete haldamise muutma lihtsamaks nii ülikooli kui ka vilistlaste jaoks.

Nii Kotsar kui ka Rask arvasid, et ülikooli ja teaduskondade vilistlaste vaheline side võiks olla palju tihedam ning sellele sidususele rõhudes saaks üles ehitada toimiva annetuste kogumise süsteemi. «Kõige selle käivitamisel tuleks osundada vilistlaste võlatundele, mida meist igauks oma ülikooli ees elulõpuni kaasas kannab,» tähendas Märt Rask.

Mõned avatud fondid ja stipendiumid, kuhu on kõik annetused oodatud. Täpsem info www.ut.ee/sihtasutus

Medicina:

Laste kliiniliste uuringute fond
Marika Mikelsaare üliõpilasteaduse tunnustamise fond
Immunoloogia edendamise fond
Reet Montoneni mälestusfond

Realia ja naturalia:

Loova täppisteaduse fond
Geoloogia eriala fond

Socialia ja humaniora:

Lennart Meri teadustöö auhinna fond
Raivo Vare fond
Prof. Ilmar Rebase fond
Prof. Paul Saagpaku fond
Gustav Teichmülleri fond

Üldised:

Hea tahte fond
Andres ja Mari Tarandi fond
Välisüliõpilaste toetusfond
TÜ seitsmenda samba fond

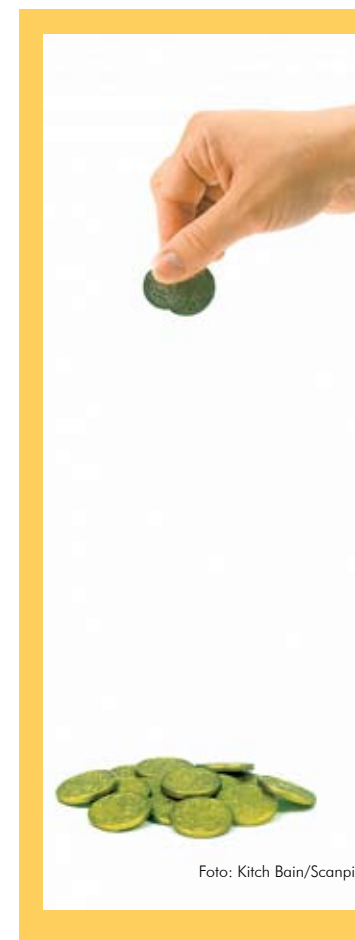

Foto: Kitch Bain/Scanpix

Ilmamees Ain Kallis meenutab vempuderohket ülikooliaega

Foto: Aldo Luud / Öhtuleht / Scorpix

KLIIMATEADLANE AIN KALLIS ELAS OMA ESIMESE TUDENGIAASTA TARTUST PAARI KILOMEETRI KAUGUSEL KVISSENTALI ÜHISELAMUS, KUST LOENGUSSE TULI MINNA LÄBI SOODE JA RABADE.

Sigrid Soerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

«**A**a, geograafid, siis on teile tarvis värsket õhku,» ütles matemaatika-loodusteaduskonna dekaan Anatoli Mitt värsketele geograafiatudengitele ning määraski nad sürrealistlikusse ühiselamusse Tartu konservitehase lähedal. Ain Kallis ning tema kursusevend olid õppejõu peale esiotsa üpris pahased, sest Kvissentali ühiselamu oli justkui väljasaatmiskoht.

«Osa sai Pälsoni internaati ja nemad kiitsid sealset luksuslikku elu, aga meil tuli läbi sopa ja pori käia. Kord keemiapraktikumil panime kursusekaaslasega kingad ja sokid radiaatori peale kuivama

ja lasime paljajalu laboratooriumis ringi, sest me ei tahtnud praktikumi hilineda ning seetõttu jooksime otse läbi soise madala ala.»

Kui oli teatrisse minek, panid noormehed kilekotid kingade otsa ning peitsid kilekotid linnas põõsasse. Kilekotid maksid toona küll palju, aga kingad olid veel kallimad.

ÜKS ÄRATUSKELL

Tagantjärele tunnistab praegune klimatoloog, et see aasta Kvissentalis oli üks põnevamaid aegu ülikoolis oldud aja jooksul ning ajapikku hakkas talle sealne elu isegi meeldima. Lisaks looduslähedusele oli ka seltskond väga värvikas.

Kallis elas ühiselamu suures toas ehk saalis koos ligi kümne

teise tudengiga ning kitsastes oludes pidid poisid endile ise meelelahutust välja mõtlema. Kuna ühiselamusse käis vaid üks eksemplar ajalehte Edasi, loeti seda kambakesi nõnda, et riputati leht seinale, keegi näitas taskulambiga valgust ning geograafid-bioloogid tõstsid oma binoklid silme ette ja lugesid lehte vooditel kõhutades.

Miskipärast oli terve ühiselamu peale vaid üks äratuskell ning see, kelle juures ajanäitaja parasjagu oli, pidi ka kõik teised üles äratama. Juhtus sedagi, et ärataja ajas terve seltskonna kogemata üles mitu tundi varem.

Paaril korral oli Kvissentali elanikel häda elektriga, ent kuna maja sai voolu sõjaväe kaablist, millega toideti ka lennuvälja maandumisraja tulesid, siis

militaarse tähtsuse tõttu parandati lintraktori katkisõidetud kaabel ühel korral kibekiiresti.

Kevadeti, kui loodus tärkas ja kullerkupud maja ümber õitsesid, pakkusid linnas elavad tudengid võimalust kohad vahetada, ent Kvissentali elanikud polnud sellega enam nõus.

Teisel kursusel õnnestus Ain Kallisel saada koht Pälsoni, praeguse Pepleri tänava ühiselamusse, kust jõudis peamisse loengute toimumise kohta, Vanemuise tänava õppehoonesse viie minutiga.

Kuigi seltskondlik elu oli Pälsonis tagasihoidlikum, tuli sealgi ette põnevaid juhtumisi. Näiteks jäi kord üks eksamile kiirustav bioloog oma ühikatoa ukse taha – üks oli seestpoolt snepperlukku läinud. Lukuaukust nägid poisid aga, et aken on toas lahti, mägi-ronijate käest laenati tugev köis ning laskuti korrus kõrgemalt kolmandale korrusele õige akna taha

ning tehti üks seestpoolt lahti. Järgmisel päeval märkas jalajälgi maja välisseinal ühiselamu komandant ning imestas, kes küll ja kuidas mööda seina üles kõndis. Poisid ei hakanud täpsustama, et tegelikult tulid jäljed ülevalt alla.

RAJACA TEKSTID

Ain Kallis lõi kaasa ka legendaarses ansambelis Rajacas, koos Priit Pärna ja Rein Tensoniga kirjutas kolmik ansamblile stsenaariume. «Jõime pottide kaupa kohvi ja tegime hommikuni stsenaariume.» Peamiselt parodeeriti tuntud etendusi ja filme, näiteks sai «Minu veetlevast leedist» Rajacate esituses «Minu veetlev Eedi», tollal populaarset filmi «Fantomas» kasutati samuti etenduses ära.

«Igasugu aktuaalseid asju, isegi poliitilisi peitsime sinna sisse,» meenutab Kallis ning ei salga, et Rajaca etendused olid ülimalt

populaarsed – etendusi tuli alati vaatama kaugelt rohkem rahvast, kui saal suutis mahutada.

Ülikooli klubis, punastest tellistest hoones Tähe tänaval füüsika instituudi vastas, kogunes igal sügisel õpetatud nõukogu istung, kus Kallis ja teised parukates vembumehed parodeerisid ülikooli tõelist nõukogu ning lugesid värsketele üliõpilastele pühalikult manitsuskõnesid, kuidas ülikoolis käituda.

Peale Rajaca ja õpetatud nõukogu etenduste täitis Kallis ülikooli klubi ettevõtmistel laval sageli reporteri rolli.

Põnevaid juhtumisi kogunes õpingute kõrvalt nõnda palju, et Kallis pani neid Pärna ja Tensoniga kirja laualehte. Osa lehtedest, Rajaca stsenaariumitest ning isegi Priit Pärna praktikumidelt saadetud kirjadest-joonistustest on Kallis talletanud isiklikku arhiivi, suurem osa on siiski kadu-

ma läinud.

Etenduste kõrvalt jagus aega ka õpingute jaoks, isegi nii palju, et praegune hinnatud meteoroloog lõpetas ülikooli 1966. aastal *cum laude*. Sellele järgnes aspirantuur teaduste akadeemias.

«Geograafiaõpingud olid väga põnevad. Kõik ootasid suve, sest kui teised läksid ehitusmalevasse, siis meie käisime praktikumidel,» meenutab Kallis ja lisab, et sai geograafia erialalt väga mitmekülgse hariduse: õpiti geoloogiat, füüsikat, filosoofiat, bioloogiat ja ökoloogiat.

Klimatoloogiasse-meteoroloogiasse sattus Kallis suuresti õppejõud Herman Mürgi tõttu, kes oli lihtsalt niivõrd värvikas õppejõud ja oskas oma aineid alati väga köitvalt edasi anda.

Tema loengutes kirjutasid tudengid konspektiga samas mahus üles õppejõu värvikaid ütlemissi ja anekdoote. Kallis tunnustab, et püüab sama huvitavaks muuta ka enda loengud Tallinna tehnikaülikooli tudengitele.

Veel meenutab Kallis hea sõnaga dotsent Lev Vassiljeviti, kes nõudis geograafidelt peale ainealaste teadmiste ka õigekirja tundmist ning täpset eneseväljendust. «Kõik temale tehtavad tööd pidid olema korrektses eesti keeles.»

MILLINE ILM TULEB?

Dotsent Endel Varep soovis oli fenomenaalne pildilise mäluga, käinud läbi pea terve Eesti ja tundis vaat et iga kivi.

Geograaf-klimatoloog Ants Raigi loengud toimusid praegusel Veski tänaval asunud vanas

Hetk enne Rajaca päris esimest etendust. Paremalt Ain Kallis, vasakult Toomas Sutt veel tekste kohendamas.

Foto: erakogu

naistevanglas, kus ruumid olid nii pisikesed, et sageli pidid üliõpilased pressima end istuma ühele diivanile. Talviti küedes toanurgas plekkahi. «Oli väga omapärane kuulata koduses miljöös põnevaid asju, eriti kui neid põnevalt esitati.»

Ain Kallis lõpetas ülikooli 1966. aasta detsembriks (õpe kestis 5,5 aastat) ning kuna just siis oli peahoonet räsitud tulekahji, sai tema kursus erandlikult diplomid kätte hoopis ülikooli klubis. Oma kandidaadiväitekirja kaitses ta seevastu praeguses mõistes erandlikult ülikooli aulas.

Pärast ülikooli uuris Kallis Tõraveres päikesekiirgust. Töö raames mõõtis ta kiirgust muu hulgas ka ekspeditsioonilaevadel, millega sõitis nii Atlandi troopilistes vetes kui ka Kanada lähistel.

Seejärel siirdus Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituuti (EMHI), kust teda laiem avalikkus tunneb ja tunnustab kui

klimatoloogi. Sagedasemad küsimused Ain Kallisele, nagu ka teistele tema ametikaaslastele on otseselt loomulikult seotud ilmaga: mis on lahti kliimaga, milline tuleb suvi, milline talv, millal lumi ära sulab. «Kui sügisel hakkab lund sadama ja küsitakse, kas see lumi ka maha jääb, siis on mul alati vastus valmis: ei jää. «Aga kust te teate?» Ma ütlen, et viimati jäi lumi maha 10 138 aastat tagasi. «Kust te nii täpselt teate?» Ma ütlen, et siis oli viimati jää-aeg,» jutustab Kallis lõbusalt.

Kliimateadlasele meeldib tegelikult ilmast kõnelda, ta käib juba aastaid nii keskkoolides, kõrgkoolides kui ka pensionäridele ilmast rääkimas, esitlusprogramm alati kaasas.

Lisaks on Ain Kallis kirjutanud ka populaarteaduslikke artikleid ning just selle tegevuse eest anti talle 2008. aastal teaduse populariseerimise esimese koha vääriline auhind. ☺

Loeng tahkiste disklinatsioonidest

5. mail pidas TÜ nanostruktuuride füüsika professor Alexey E. Romanov ülikooli aulas inauguraatsiooni «Tahkiste disklinatsioonid», mis andis ülevaate disklinatsioonidega seotud arengutest tahkisefüüsikas ja -mehaanikas ning materjaliteaduses.

Disklinatsioonid on tahkistes esinevad lineaarsed defektid, mis on kirjeldatavad singulaarsusallikatena defektidega seotud nihete ja rotatsioonide väljades. Loeng keskendus disklinatsioonide omadustele ja kuidas rakendada disklinatsioonide mudeleid tahkistes esinevate nähtuste selgitamiseks.

Loengu teises osas olid vaatluse all mudelid, mis kirjeldavad plastiliselt deformeeritud materjalides toimuvaid protsesse kasutades varjatud disklinatsioonide omadusi. Ümberorienteerunud kristallvõre piirkondade teket metallides ja teistes materjalides kirjeldatakse disklinatsiooni diipoli liikumise tulemusena.

Disklinatsioonimudeleid rakendatakse suurtel mehaanilistel pingetel toimuva materjalide jäikuse kasvu analüüsimisel ja amorfsete tahkiste, nanostruktuursete materjalide ning nanoosakeste struktuuri ja omaduste kirjeldamisel.

Viimaks käsitles professor disklinatsioonide üldist rolli korrastatud keskkondades ja tõi näiteid

Alexey Romanov

Foto: erakogu

disklinatsioonidest harilikes ja vähem tavapärasest süsteemides ja materjalides, nagu matemaatilised vektorväljad, sõrmejäljed, magnetilised pöörised jne.

Romanov on saanud tahkisedisklinatsioonide teooria ja plastiliste deformatsioonide mesoskoopilise modelleerimise, samuti amorfsete, nanostruktuursete ja nanokomposiitsete materjalide uurimise ning elektrooniliste materjalide õhukeste kilede defektide nanomehaanika valdkonnas suure tunnustuse osaliseks.

Ta lõpetas 1978. aastal Peterburi riikliku polütehnilise ülikooli füüsika ja mehaanika osakonna *magna cum laude* ja kaitses 1981 kandidaadikraadi tahkisefüüsikas samas ülikoolis. Teadlaskarjäär jätkus tahkisteooria uuringute

teadurina Vene TA Joffe-nimelises tehnilise füüsika instituudis Peterburis, kus ta töötas peagi vanem- ning siis juhtivateaduriks.

1989 kaitses ta füüsika-matemaatikadoktori kraadi tahkisefüüsikas Vene TA tugevusfüüsika ja materjaliteaduse akadeemias Tomskis. Professor Romanovil on koostöösidemed paljude Euroopa ja USA juhtivate teaduskeskuste teadlastega. 1991–1992 töötas ta Max Plancki nimelises metalli-uuringute instituudis Saksamaal ning 1995. aastast praeguseni on ta kokku üle kahe aasta töötanud külalisprofessorina California ülikooli materjaliteaduse osakonnas.

2010. aasta veebruaris valiti Romanov TÜ füüsika instituudi nanostruktuuride füüsika professoriks. Tema arvukate tunnustuste hulka kuuluvad Alexander von Humboldti (AvH) teadusstipendium 1991. aastal, AvH jätkustipendium 2004. aastal, DFG Mercatori külalisprofessori stipendium 2000. aastal, Erasmus Munduse teadusstipendium 2006. aastal ja Euroopa Liidu Marie Curie stipendium 2008. aastal.

Romanovi professori TÜs toetab Euroopa Sotsiaalfond DoRa programmi raames. Doktoritöö ja rahvusvahelistumise programmi DoRa eesmärk on kõrghariduse kvaliteedi parandamine välisõppejõudude kaasamise abil. ☺

Külas loodusrahval teisel pool mägesid

Viimati selle aasta alguses põhjahante külastanud Andrus Kask (paremal) majutab tundras sealne põhjapõdrabrigaad.

Foto: erakogu

MÕNIKORD – VIIMASEL AJAL UMBES KORRA POOLE AASTA JOOKSUL – PANEB ANDRUS KASK, ETNOLOOGIA DOKTORANT, SELGA OMA RÄBALDUNUD PALITU NING VÕTAB ETTE KOLMEPÄEVASE RONGIREISI LÄÄNE-SIBERISSE, KÜLLA PÕHJAHANTIDELE.

Kristjan Pihl
ajakiri@ut.ee

Esimest korda sattus Kask teisele poole Uurali mägesid rootslastest misjonäri-

de vene keele tõlgina 2003. aastal. Mälestusväärsest kohtumisest põhjapõtru karjatava rahvaga kasvas toonasel teoloogiatudengil välja idee väikerahvuse identiteeti lähemalt uurida. Järgnesid arvu-

kad külaskäigud kodust rohkem kui 3000 kilomeetri kaugusele, et leida seos põhjahantide sotsiaalsete suhete ja usulise arengu vahel.

Kasel on siiani meeles hetk,

mil tundis esimest korda sügavat huvi hantide identiteeti vastu. «Jälgisin ühe hõimu lapsi Obi jõe kaldal mänguhoos jooksmas ja mõtlesin, kuidas nemad ennast näevad ning mil määral see erineb sellest, kuidas defineerivad end nende vanemad,» jutustab mees. «Tahtsin teada, kuivõrd kanduvad ema-isa väärtused üle nende lastele, kes elavad hoopis teistsuguses keskkonnas, kui nemad omal ajal,» ütleb ta.

«Handid, kelle juures ma viibisin, mõtlevad teistes kategooriates. Nende maailmapilt erineb minu omast ka selle poolest, et nende kliimast tingitud eluviis on neil võimaldanud lahendada teistsuguseid ülesandeid, kui minul kodus ette tuleb.»

Soome-ugri keelkonda kuulumise kõrval on eestlastel ja hantidel ka sarnane ajalooline suhe Vene võimuga. Et luua ühtset nõukogude rahvast, alustati 1930.–1940. aastate lõpus metsaeluga harjunud hantide järeltulijatele sunniviisilist hariduse andmist venekeelsetes külakoolides.

Paarkümmend aastat hiljem represseerimine küll lõpetati, ent põlisrahva kultuuriline lõhe annab end tänaseni valusalt tunda.

Hantide mõttemaailma lahtiseletamiseks kirjutas Kask magistr töö, ent leidis, et eri põlvkondi põhjalikumalt käsitlemata jääb uurimus pealiskaudseks. Mees otsustas teemaga doktorantuuris jätkata ning on tänaseks kohapeal käinud üheksa korda ja intervjuerinud umbes 80

inimest. Ta lubab, et kui täitub 120, saab kaante vahele kolme põlvkonna lugu.

Slaavipärasest külalislahkusest hoolimata on handid küllaltki endasse sulgunud ega kipu oma muresid vähivõõrale kurtma. Seetõttu oli Kase esimeste külaskäikude eesmärk võita eelkõige kohalike usaldus. Nüüd on ta paljude peredega sedavõrd soojades suhetes, et need paluvad teda koguni oma lapsi ja kodusid valvama.

Ometi on Kasele jäänud mulje, et väiksel rahval on nii mõndagi südamel. Kord intervjueris ta üht sealse folkloorigrupi esinaist, kes tutvustas elavalt eestlasele, millist suurepärasest käsitööd nende lapsed teevad.

40minutilise vestluse jooksul, mil naine tikandeid ja ornamentide näitas, täitus ruum rõõmu ja elavusega.

Kuid kui Kask diktofoni kotti pani, muutus naine nukraks ning silmitsedes sõrmede vahel rahvusmustriga tikandit, pomises endamisi: «Aga kellele seda vaja on... kes seda (traditsiooni – KP) edasi viib?»

Kase hinnangul püüavad venelased jätta iga hinna eest muljet, et nad austavad väikerahvaste keelt ja kultuuri. Artikleid, mis kajastavad hantide eluolu või tõusuteel olevat populatsiooni, on Vene meedias ilmunud arvukalt. Tõsi, ametlikult on hante rohkem kui kunagi varem sel sajandil (28 000), ent naftaväljade kohal asunud kodud on hävitatud ning ühes sellega side eelmiste põlvdedega läbi lõigatud. Kase sõnul tunnistavad paljud handid,

et lähetsid kindlasti tagasi metsa elama, kui see vaid võimalik oleks.

Kuigi rändava eluviisiga hante jääb üha vähemaks (mõnede andmete kohaselt on neid umbes 3000) ning suur osa elanikkonnast on keskendunud küla- ja linnaelule, on nende suhe haredusega siiski väga erinev. «On kuulsaid ja haritud hante, kel on üks või lausa mitu kõrgharidust, samas on ka neid, kes on koolis käinud vaid ühe talve.»

Sellest tulenevad mitmed põlvkondadevahelised konfliktid. Näiteks noorel, kes on omandanud suurlinna ülikoolis kõrghariduse, tuleb tööle asuda linnas, kus tööpäev kestab kella kaheksast viieni. «Aga põlise handi jaoks on elukorraldus hoopis teistsugune – tema elab looduse rütmi järgi,» selgitab Kask. Kuidas harjub see noor hant oma vanavanemate juurde tundrasse tagasi minnes ajaarvamise, mida dikteerivad kella asemel päike, ilmastik ja hooaeg?

Kask tunnistab, et lääne tsivilisatsiooni inimesel on handi eluviisidega esialgu raske kohaneda, ja vastupidi, sest kahe maailma väärtushinnangud ja toimimise mehhanismid on äärmuslikult erinevad.

«Kas see, kui nemad ohverdavad siirast südamest ja mina tunnen, et ma ei tahaks sel hetkel nendega olla, on minu jaoks välitöö? Või kas see on loomulik osa välitööst? Muidugi ei lähe ma valju häälega palvetama sel ajal, kui nemad ohverdavad. Aga mul tuli nende küsimustega tegelda. Handid

jõid toorest verd ja söid toorest liha. Ma proovisin liha süüa küll, aga verd ma ei joonud mitte ainult usuliste veendumuste pärast, vaid ma polnud seda kunagi teinud ja minu jaoks polnud see ka põnev. Hantidele on veri aga hemoglobiin ja vitamiinid.»

Materiaalsetel väärtustel pole hantide seas erilist kohta ning nad ei ole sidunud ennast üleliigsete mõistetega, nagu infrastruktuur, majanduslik heaolu, eelarve koostamine ja läbirääkimised korteriühistu esimehega uue katuse paigaldamiseks. Looduse rüpes elava handi jaoks on oluline üksnes, et pere oleks toidetud ja lapsed terved. Kõik muu on teisejärguline.

Erinevad on ka arusaamad ajast. «Endast lugupidav hant võib saada maruvihaseks, kui teda kokkulepitud kohas mitte ära oodata,» toob Kask näite. «Siis ei mõju talle ka selgitused, et te ju leppisite kohtumise kokku kella kolmeks, aga teda polnud veel isegi kell neli. Hant ei vaata kella – tema tuleb kohale siis, kui on oma tööd lõpetanud.»

Sellist hilinemist ei tohi valesti tõlgendada: handid on äärmiselt kohusetundlikud ning kui on lubanud kohale tulla, peavad sõna. Viivitusi võivad tekitada spon- taansed asjatoimetused, näiteks on tarvis naabrile liha viia või pere suhkrugarusid täiendada.

Hantide kultuurilised iseärasused hakkavad silma eelkõige siis, kui kõht on raskest tööst tühjaks läinud ja handi pere hakkab toitu valmistama. Perekont sätib end püstkoja keskel asuva lõkke või

plekkahju ümber istuma. Siis jälgivad ka pere lapsed hasartse huviga, kuidas kartuli ja hapukap- saga harjunud võõramaalane nende toidu peale reageerib. «Loomulikult tekivad kõhklused, kui sulle pakutakse leiva peal põdra silma või toorest kala, aga sellest tuleb üle olla,» õpetab Kask. «Ja polnud sellel häda midagi!»

Et külmas kliimas hakkama saada, peab menüü olema rammus. Hantide menüü koosneb põhiliselt kalast. Teine tähtsam toiduaine on põhjapõdra liha, mida süüakse isegi toorelt, külmutatult või kuivatatult. Harvemini süüakse orava, jänese ja karu, aga ka pardi, hane, tedre ja laanepüü liha.

«Jõime kanget musta teed. Minu üllatuseks käis käest kätte kalts, millesse kõik võisid oma rasvased käed puhtaks pühkida. Sellega olen ma harjunud ja lihtsalt muigas, mõeldes puhtusefriikidele. Otsisin seda, millisel hetkel me oleme lihtsalt inimesed ja ületame kõik barjäärid – ajaloolised, sotsiaalsed, kultuurilised. Üks minu sõber hant pani söömise ajal minu võileiva peale põhjapõdra silma ja ütles, et see on maitsev. Ma pingutasin end ja see oli maitsev. Ma lihtsalt polnud varem sellisel kujul selliseid asju söönud. Hantidele (nagu ka paljudele teistele kultuuridele) on tähtis, et sa võtad vastu nende parima, mis nad sulle pakuvad.»

Handid väärtustavad kogukonna ühtsust. Sellest hoolimata, et pereisad viibivad kalastushooa- jal talvevarusid püüdes sageli nädalaid ja kuid kodust eemal,

on neile oluline pere ühtsus ja turvatunne.

Kord jäid Kask ja perepea jõe ääres kalavõrke seades tormihätta ja kuigi Kase ettevaatlik iseloom soovitanuks oodata tormi vaibumiseni, otsustas handi mees sõnagi lausumata paati hüpata ja läbi ägedate lainete – kabu- hirmus Kask ühes – koju sõuda. «Tema jaoks oli oluline, et pere ei hakkaks muretsema, kuhu me jääme,» sõnab Kask. «Olulisem, kui enda turvalisus.»

«Kooliõpetajast intervjueritav rääkis oma lapsepõlveelamustest ja kui järg jõudis viimase küsimuseni, oli intervjueritav lõbus, oodates meeleldi viimast küsimust. Küsimuseks oli palve kirjeldada oma vana- maid: isa ja ema. Intervjuus tekkis pööre. Intervjueritav ei suutnud midagi öelda, vaid hakkas nutma ja vabandama ning palus diktofo- ni välja lülitada. See oli ka mulle väga ebaseeldiv, sest ma oleksin pidanud mõtlema enne intervjuu algust ka sellisele võimalusele ning üttelema intervjueritavatele, et kui on midagi, mis takistab intervjuud, või on midagi, millest on raske rääkida, võib öelda, et seda teemat ei puudutaks. Siis toimus ka minus pööre ja edaspidi hakkasin ma inimestele üttelema, et kui on midagi, mis teeb neile haiget või on raske, siis me seda valdkonda või teemat ei puutu.» ¹

Kursiivis on lisatud katked Andrus Kase ettekandest kaasdok- torantidele.

Fulbrighti stipendiumiga Oregonis

Taustal asuv Mt Hood (tõlkes kapuutsimägi) on vulkaaniline mägi Portlandist ida pool.

VEETSIN SÜGISSEL 2010 FULBRIGHTI STIPENDIUMI TOEL VABA SEMESTRI EUGENE'S OREGONIS USA LÄÄNERANNIKUL, ET UURIDA, MIKS ON GENIAALNE DI-PEDAGOGIKA (OTSEÕPE) PÄLVI- NUD USAS NAPIMALT TUNNUSTUST, KUI SEE SEDA VÄÄRIB.

Jaan Kõrgesaar

TÜ erivajadustega pedagoogika professor, haridusteaduste instituudi juhataja

Oregon sarnaneb Soome- ga pindalalt, rahvaar- vult ja elanike tihedu- selt. Miljonilinn Portlandi suhe teiste linnadega meenutab pigem Eestit või Iirimaad. Maastiku mit- mekesisus on aga eelnimetatutega võrreldamatu. Külml Vaikse oo- keani rannik annab madala ranni-

kuaheliku järel poolteisetunnise autosõidu järel maad Willamette'i jõe mahedale viljakale orule, kus paikneb enamik oregonlaste eluasemeid. Vulkaanilised, 2000 meetri kõrgused suusamägedega Kaskaadid jäävad orust tunnise autosõidu kaugusele. Mägede taga algab poolkõrb. Portlandi juures suubub ookeani Kaljumä- gesid ja Kaskaade läbiv võimas Columbia jõgi. Lõunapiirilt leiab sekvoiasid, laialt on levinud seed- rid ja Ponderosa männid.

Eugene on Tartu mõõtu ülikoolilinn Willamette'i jõe idakaldal umbes poolel teel Seattle'ist San Franciscosse. Et toimetasin samas linnas nii järeldoktori kui ka Fulbrighti stipendiaadina (1987, 1995), kulgesin sinna kui koju, niisama kui Portlandi külla emeritprofes- sorile Toomas Palmile. Eugene'i elanikud on kõnni-, sörgi- ja jalgrattalembesed, toiduteadlikud ja kunstisõbralikud. Kuna kliima on pehme, näeb tänavapildis

aasta ringi lisaks üliõpilastele ka hulka kodutuid. Willamette'i orus sadas ühel novembriööl ka lund, mis järgmiseks keskpäevaks oli kadunud. Sel hommikul jäid mäestikupiirkonna koolid suletuks, sest koolibussidel on libedal teel ohtlik sõita.

Tänavad hälbivad sümmeetriast vaid siis, kui kohtuvad küngaste, parkide, ehitiste, spordiväljakute, jõe või raudteega. 6x6 linnasüdame-kvartali valglinnas-tumisega kaotatud külgetõm-met püütakse taastada rajades linnaserva kolinud kaubamajade asemele avalikke hooneid nagu tuletõrjedepoo, linnabussijaam, raamatukogu, kutseõppekeskus ja selle ühiselamu.

Peatänav ei soosi autosid, see on takistuste- ja taimeküllane peaaegu et jalakäijate tsoon, kus parkimine on osaliselt tasuta. Linnasüdamest leiab neli-viis kuni kümnekordset «kõrghoonet», kaugemal arendatavates piirkondades ka viie-kuuekordseid korter-maju, valdavad on aga ühe-kahekordsed puumajad kesk rohelust.

Keskusest kaugenedes kasvab tõenäosus kohata pesukaru, hirve või metskalkunit. All-linnas, kolm kilomeetrit Oregoni ülikooli linnakust lõunas, 50 meetri kaugusel minu Broadway-kööktoast, toimetab ka DI-pedagoogikat arendav Engelmann-Becker Corporation.

OREGON DUCKS NYTS

Oregoni ülikool (UoO) kuulub USA 60 tippülikooli sekka. Siin õpib 30 000 üliõpilast, tippstamel tehakse nii teadust kui ka ... sporti. Soodustatakse kunstipet

Jalgtee Oregoni ülikooli haridusteaduskonna vana hoone juurde.

Fotod: 2 x erakogu

ja kunsti harrastamist, identiteeti kannavad nii puhkpilliorkester ja tantsutüdrukud kui ka teater ja muusikaosakonna kontserdid. Sport on ülikooli identiteedi kallis, kuid oluline tugisammas. UoO ameerika jalgpalli meeskond Oregon Ducks jõudis mullu esmakordselt kolledžiliiga tippu, ajalehte New York Times ja üleriigilisse telepilti, õigustades seeläbi ülikooli ja Nike'i megainvesteeringuid. Jalgpalliaareenile mahub 60 000 pealtvaatajat, ülikooli spordiosakonna mullune eelarve jäi 75 miljoni dollari piirsesse.

Oregon Ducks'i valge-kollase-

roheline, uuemas väljaandes ka mustvalge sümbolika on nähtav nii ülikoolilinnakuga piirnevates raamatu- ja spordikauplustes kui ka kõikides ostukeskustes. Suurmängude, kodus toimuvate ajal eriti, muutub meeskond püsijutuaineiks, dikteerib inimeste, hoonete ja autode väljanägemist. Mänguvaheaegu täidavad akrobaadioskustega tantsutüdrukud ülimõõtu puhkpilliorkestri saatel. Kohalikul staadionil toimuva mängu ajal loodab toetajaskond sooja ja kuiva ilma, politseiüleva unistus on seevastu kiire küllane vihmasedu, mis vähendaks kaklu-

si ja vandaalitsemist. Tüüpiliselt on kohalik ilm jahe ja uduvihmane, välja arvatud juulis.

LAIENEV LINNAK

Kolme- ja neljakordsete punatelistest õppe- ja haldushoonetega park-ülikoolilinnak sai alguse kunagi linnaäärsel künkall paiknenud kolledžist, nüüdseks piirneb *campus* linnaga, laienetakse nii all-linnas, eeslinnades kui ka Portlandis, Eugene'ist 200 km põhjas. Ühekordsed majakesed vaheldumisi kahe- ja kolmekordsete üliõpilaskodude, toitlustus- ja usuasutuste, parklate ning parkimismajadega piiravad ülikoolilinnakut kahest küljest, siia mahuvad ka üksikud ühiselamud ja põlised üliõpilasorganisatsioonid.

Linnaku kolmas ja neljas serv on staadioni ja spordihallide päralt, kesklinnapoolses servas kõrgub erandlikult kaheksakordne 1960. aastatest pärit humanitaarteaduste maja. Linnaku edelanurgas paikneb haridusteaduskonna 2008. aastal valminud ja 15 miljonit dollarit maksanud hoone, mis on spordikeskustest kaugelt tagasihoidlikum, kuid ometi ehituse ja sisustuse viimane sõna. Õppurperecondadele on *campusest* umbes kilomeetri kaugusel hulk kahekordseid ridamaju, omaette (loe: peolärmist kaugemal) elavad ka kraadiõppurid.

Oregoni ülikooli kunagine arstiteaduskond asukohaga Portlandis toimib viimasel kümnendil omaette õppeasutusena. Samas on ülikool soetanud Portlandis laienemiseks terve kvartali ning veebipõhiselt õpetatakse ka Norras, Hollandis ja Hiinas.

Ülikooli suurehitused ei meeldi ülikooli õppejõududele, kelle palk olla USA korralike ülikoolidega võrreldes üks madalaimaid. Õppemaks on oregonlastele koos kuludega ligikaudu 20 000 dollarit aastas, mida peetakse mõõdukaks, mujalt tulijad maksavad kordi rohkem.

Linnakus näeb iga septembri viimasel dekaadil maailma eri nurkadest, kuid eriti Lõuna-Ameerikast ja Aasiast pärit vanemaid oma «lapsesega». Eugene'is on ülivähe mustanahalisi ja seda ka üliõpilaste hulgas. Eugene'i õppima asunud näitavad kõike õhinaga, pakkides pappkaste kodust tooduga lahti majutuspaikade ees.

Lõbusad segapaarid kannavad madratseid ühest majast teise. Nii *campuses* kui ka linnas näeb jalgrattaid ja rulasid, üllatavalt vähe mopeede, küll aga igas hinnas autosid. Üliõpilasorganisatsioonid püüavad uusliikmete värbamiseks kummutada müüte, et seal «pannakse aina pidu», «vastuvõturituaalid on alandavad» ja «individuaalsus surutakse alla». Sügise soojad õhtud kuiva taeva all ahvatlevad semestri alguses pidutsema kõiki noori. See tekitab tüli linnakuümbruse elanikes, sest mitte kõik majakesed pole üliõpilastele renditud, ülikooli naabrusel elanikel piisab nii haridust, jõukust kui ka mõju.

ÕPETAJAKOOLITUS

Oregoni ülikooli haridusteaduskond kuulub USA kõrgliigasse, seda eeskätt tippteaduse ja mainekate arendusprogrammide tõttu. Oregoni osariigi nõudeid järgides koolitatakse siin õpe-

tajaid 14 kuud (5-semestrit) kestva kursusesüsteemiga, juunis alustades lõpetatakse programm järgmise kalendriaasta septembriks. Soovijaid jätkub, vastuvõtul hinnatakse nii akadeemilisi saavutusi, võimeid kui ka kutsesobivust. Õpe on nõudlik, töötada selle kõrvalt ei saa. Doktoritõid kaitsti sel sügisel üksainus.

Eesti ja eestlased on Oregonis küllalt tuntud nii Skype'i, muusika (sh Arvo Pärdi) kui ka kellegi tuttava tuttava kaudu. Eugene'ist leiab kaks Eesti pagulast II maailmasõja päevilt. Oregoni ülikooli üks väheseid mustanahalisi korvpallureid Michael Dunigan jõudis novembris 2010 justkui mind välja vahetades Tallinna, Kalev-Cramosse. Portlandi ligi 200-liikmelise Kalev Sepa juhitud eestlaskonna mõne järeלטulija leiab Oregoni ülikoolist õppimast. Neist Alar Teose laulab Oregoni ülikooli TV-menukas *a capella* meesansambliks.

Muidugi tuleb valmis olla üllatusteks. Üks kolleeg palus näha mistahes eestikeelset kirjutist, et imestada: see polegi kirillitsa. Teine meenutas keskkooliaegset õpetajat, kes olnud kas leedulanna, lätlanna või eestlanna ja kes ühes tunnis pidas kirgliku kõne teemal, kui ebaõiglane on Balti riikide okupeerimine venelaste poolt. Mõnigi kord sooviti edu pürgimisel euroliitu.

Selle sügise intrigeerivam uudis oli õpikurent – üle 100-dollarilisi õpikuid sai semestriks raamatupoest üürida kolmveerandi kaanehinnaga. Kurvem oli näha-kuulda masunägusid ja -muresid. ☹

ÜHISE TÜVE KAKS TUGE VAT HARU

Foto: Andres Tennus

Andres Keevallik

Tallinna tehnikaülikooli rektor

Eesti vabariigi eakaaslase, Tallinna tehnikaülikooli käekäik on olnud pikka aega tihedalt seotud auväarse Tartu ülikooliga. Meie respekt vanima ja tugevaima Eesti ülikooli vastu on olnud püsiv. 1918. aastal alguse saanud tehnikaõpe, millest TTÜ loeb oma ajaloo algust, jätkus 1920 riigistatud Tallinna tehnikumis, millest omakorda 1923 kasvas välja tehniline kõrgkool. Poliitiliste tõmbetuulte keerises viidi tehnikaõpe 1934 Tallinnast Tartu ülikooli, ent juba 1936 riigivanema seadusega ülikooli staatuses Tallinna tagasi.

Algusest peale on tehnikaülikoolis orienteeritud meie riigi elulistele vajadustele, selle majandusliku selgroo loomisele ja sõltumatuse kindlustamisele. Tehnikaülikooli teadlased on andnud suure panuse meie energeetilise baasi loomisse, mis põhineb maailmas ainulaadsel ja üha rohkem huvi ärataval põlevkivi väärastamise tehnoloogial. Nüüd aga avatakse meie materjaliteadlaste uurimustega uusi võimalusi

päikesenergeetikas. Tehnikaülikooli mehaanikud on olnud rahvusliku masinaehituse ja metallitööstuse rajajaiks ning taganud Eesti transpordisüsteemi arengu. Ehitusteaduskonnast on tulnud pea kõik meie ehitusinsenerid ja ühtlasi suurimate ehitusettevõtete juhid. Tehnikaülikooli informaatika- ja elektroonikateadlased ning küberneetikud on loonud eeldused Eesti kui e-riigi jõudsaks ja rahvusvahelist tunnustust pälvinud arenguks. Loodusteadlased on üha tihenevas koostöös Tartu ülikooli kolleegidega andnud suure kiirenduse meie bio- ja geeniteaduse ja tehnoloogiate arengule. Meie majandusteaduskonna vilistlased on Eesti tänapäevase pangandussüsteemi rajajad.

Tehnikaülikool on jõudsalt kasvanud ja muutunud pelgalt nn rauakoolist üha rohkem universaalseks ülikooliks, mis on aeg-ajalt tekitanud küsimusi, kas tehnikaülikool ikka õigustab oma nime. Oleme seejuures rõhutanud, et TTÜ on ainus tehnika- ja tehnoloogiaülikool, millest tuleneb ka eriline vastutus. Ent see ei tähenda kindlasti meie teiste valdkondade alatahtsustamist! Loodame, et koostöö tehnika-, tehnoloogia-, loodus- ja täppisteaduste, majandus- ja sotsiaalteaduste vahel kujuneb meie konkurentsieeliseks. Niisuguse kooslusega ülikooli nagu meie on maailmas hakatud nimetama tänapäevasteks (modernseteks) ülikoolideks.

Me ei häbene rauakooli tiitlit. Pigem peame rohkem pingutama selle nimel, et meie ülikooli deviis *mente et manu* realiseeruks. Insenerid on ju need, kellel peale loovuse on oma ideede rakendamisel vaja just käteosavust.

On olnud aegu, kui Tallinna tehnikaülikooli ja Tartu ülikooli vahel on olnud tunnetatav teatud konkurentsipinget, kui ühelt või teiselt poolt on oma revii kaitsma asunud. Eesti ühiskonna ees seisvad tõsised väljakutsed ja meie ülikoolimaastiku konsolideerimine on aga neid pingeid maha võtnud ja

me oleme asunud konstruktiivse koostöö ja ühisosa otsimise teele. On enam kui selge, et panustada tuleb nii teaduse kui ka õpetamise kvaliteeti. Mul on hea meel tõdeda, et eriti viimastel aastatel on meie ülikoolide koostöö olnud läbi aegade parim. Meil on viis rahvusvahelist ühisõppekava, osaleme koos doktorikoolides, teaduse tippkeskustes ja tehnoloogiate arenduskeskustes. Edeneb ka õppejõudude ja üliõpilaste vahetus.

TTÜ arengukavas 2011–2015 on öeldud: «TTÜ panustab järjest enam oma teadusliku uurimistöö kvaliteeti, teaduspõhisesse õpetamisse ning teaduse ja tehnoloogia üleilmsete saavutuste siirdamisse Eesti ühiskonda. TÜ ja TTÜ on teaduspõhise ülikoolihariduse tõmbekeskused Eestis.» Ja edasi: «Eestis on TTÜ strateegiline partner õppe- ja teadustegevuse vallas TÜ.» Tegemist ei ole sõnakõlksuga, vaid siira sooviga koostöös panustada meie ühiskonna ja riigi arengusse.

Uueks ja loodetavasti edukaks ühistegevuse suunaks kujuneb IT-akadeemia projekt. Hea kolleeg Alar Karis kirjutas Õpetajate Lehes: «Kvaliteedihüpet võiks lähiajal oodata TTÜ ja TÜ baasil loodavast IT-akadeemiast, mis piisava rahastamise korral tooks Eestisse rahvusvahelisel tasemel õppejõude ja välistudengeid.»

Tartu ülikooli seaduse ja ülikooli seaduse muutmise anti Tartu ülikoolile rahvusülikooli ülesanded ja üsna konkreetsed kohustused rahvusteaduste arendamisel, tagades nende täitmiseks riigi igakülge toetuse. Ka tehnikaülikool on esitanud eelmise aasta oktoobris haridus- ja teadusministeeriumile oma seaduseelnõu, millega TTÜ staatust riigis saaks selgemini fikseeritud ja laiemalt tunnustatud. Üldriiklike ülesannetena on selles sätestatud, et «TTÜ Eesti tehnikaülikoolina on tehnikahariduse ja -teaduse juhtiv ülikool Eestis; osaleb koostöös riigi institutsioonidega Eesti tehnopolitika kavandamises ja majandusarengu suunamises; siirdab maailmas loodud teadusteadmisi, oskusteavet ja tehnoloogiaid Eesti ühiskonda ja pakub sellega seotud ekspertiisi-, konsultatsiooni- jm teenuseid.»

Võrreldes TÜ seadusega, loodame rohkem panustada ülikooli horisontaalsele sidestamisele ühiskonnaga, säilitades senise juhtimisstruktuuri.

On meeldiv tõdeda, et Tartu ülikooli juhid on vii-

OLEN VEENDUNUD, ET KOOS TEGUTSEDES ON MEIL PAREMAD VÕIMALUSED KUJUNDADA JA MÕJUTADA RIIGI HARIDUS- JA TEADUSPOLIITIKAT.

mastel aastatel konstruktiivselt suhtunud tehnikaülikooli rolli ja ettevõtmistesse Eesti ülikoolimaastikul.

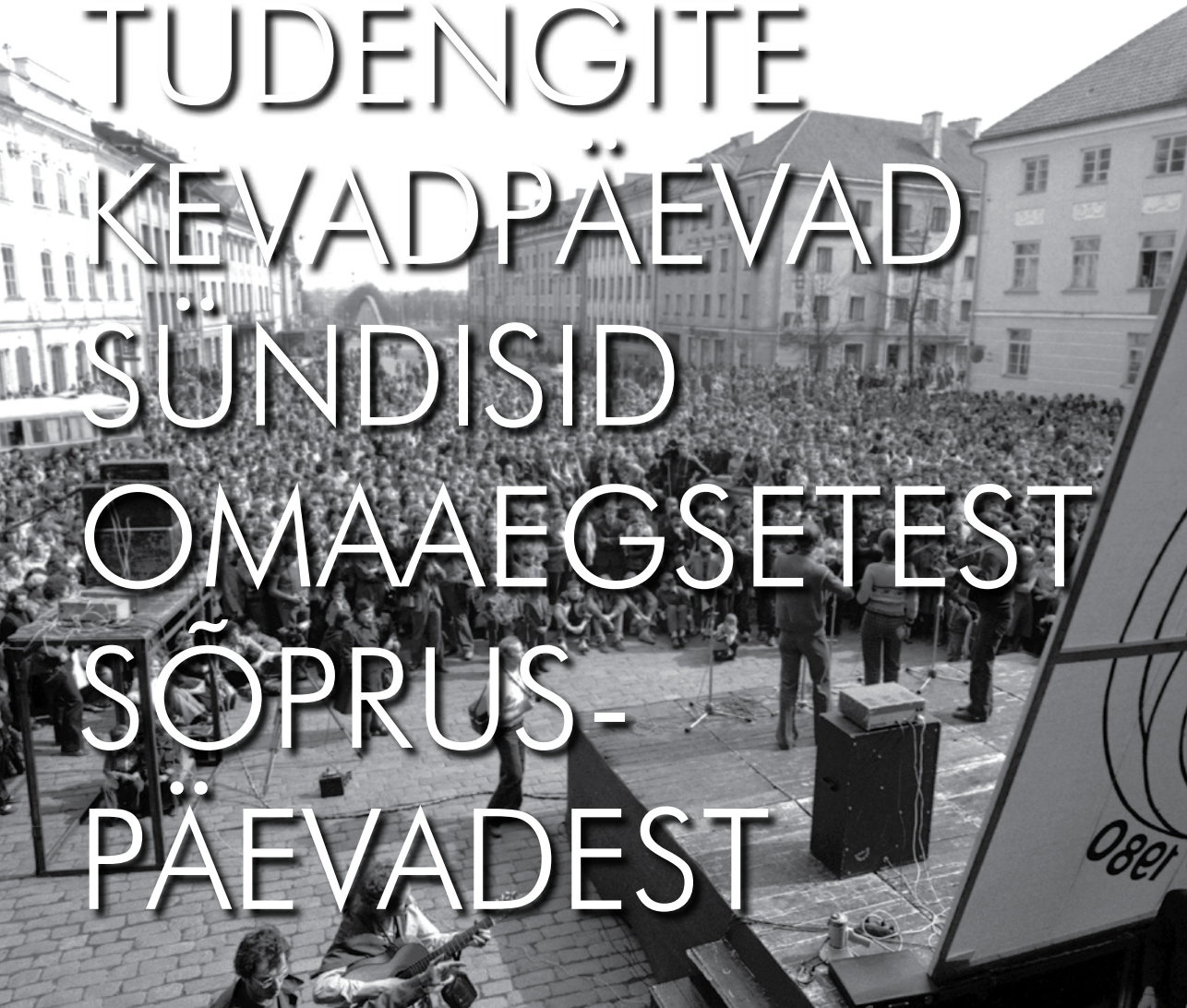
Tuues TTÜ 90. aastapäeval Rektorite Nõukogu tervitusi, sõnas Tartu ülikooli rektor Alar Karis: «Ülikoolid peavad põhimõtteliselt ettepoole vaatama, suutma luua arenguvisioni ja näha nende rakendusi. Arvan, et tänane juubilar on selleks valmis, sest ollakse tõhusa teaduspotsiaaliga, professionaalsete teadmiste ja oskustega, kindlakskujunenud mainega ülikool, mida teatakse-tuntakse ka kaugemal kui Eestis. Tehnikaülikooli edu tagatiseks on olnud tihe ja tegus side ettevõtlusega. Ettevõtluse vajaduste tundmine on võimaldanud nende muutustele kiiresti reageerida. Tean, et meie teistel ülikoolidel oleks siit nii mõndagi õppida.»

Olen veendunud, et koos tegutsedes on meil paremad võimalused kujundada ja mõjutada riigi haridus- ja teaduspoliitikat. Tahaks loota, et majandussurutisest toibudes suudab meie riik asuda täitma riigi kõrgharidusstrateegiat ja arvestada rakenduskavast tulenevaid kontrollarve.

Väga vastutusrikas tegutsemisaeg on meil ka selles mõttes, et ümberkujundamisel on riigi teaduse ja arenduse rahastamise süsteem. Loodame, et teadusvaldkonniti kujundatakse senise liigse bibliomeetriakesksuse asemel välja mõnevõrra erinevad kvaliteedikriteeriumid.

Taotleda tuleks ka ülikoolide baasfinantseerimise kasvu. Meil tuleb koos tegutseda ülikoolide auto- noomia säilitamise (arendamise) eest. Palju aktiivsemad peaksime olema riiklike programmide käivitamisel – siin on suured kasutamata võimalused. ☹

TUDENGITE KEVADPÄEVAD SÜNDISID OMAAEGSETEST SÕPRUS- PÄEVADEST

1980 täitus Raekoja plats kiiresti rahvamassiga, kui seal laulsid pärast kohustuslikku miitingut ka noorsoo- ja poliitilaulude festivali lõppvoorud võitjad.

Foto: Jüri Laan / TÜ ajaloomuseum

JÄRJEKORDESED NÄDALA JAGU KESTNUD KEVADPÄEVAD ON LÄBI. VAEVALT VÕISID SELLIST ÜRITUST ETTE KUJUTADA LIGI 40 AASTAT TAGASI ESIMESED ÜLEÜLIKOOILILISTE RAHVASTE SÕPRUSE PÄEVADE (RSP) KORRALDAJAD.

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

Tollases Tartu riiklikus ülikoolis oli taoliste ürituste korraldaja

komsomolikomitee, kuna muudmoodi polnud võimalik. Mõistagi toimus kõik nn vanema venna, parteikomitee valvsa pilgu all. Sestap olid tudengid sunnitud sõpruspäevad pühendama alati

komsomoli või partei mingile tähtpäevale ning tähistama ka Eesti põllumajanduse akadeemia (praegu Balti kaitsekolledž) peahoone ees seisnud Lenini monumendi jalamile lillepottide

viimisega samale ajale langenud suure maailmaparandaja sünniaastapäeva.

Vahel tuli pärgi viia ka Teises maailmasõjas langenute Raadi memoriaali juurde, pidada ideoloogiategemalisi konverentse ja seminare, miitinguid, välja mõelda poliitilisi loosungeid ja osaleda laupäevakul. Tudengite põhiline vaimujõud kulus siiski otsekui vastukaaluks poliitilisele sundmenüüle kultuuriürituste korraldamisele ja külalistega tegelemisele.

Kes seda enam teabki, kes 1972. aastal just rahvaste sõpruse päevad välja mõtles, aga et enne kevadsessi on turgutust vaja, korraldasid tudengid vahel maikuu kevadpidu. Üliõpilased ja õppejõud matkasid eesotsas rektoriga Vorbusele ja kuulasid seal oma taidlejaid või sõitsid laevaga Luunjasse.

1965. aastast alates oli aga sügiseti tavaks korraldada üliõpilaspäevi (Tartu sügispäevade eelkäija), mis küll nõukogudevastaste loosungite jmt pärast vahepeal ära keelati. Sageli korraldati nii kevad- kui ka sügisüritusi koos põllumajandustudengitega.

Ammu tegutses komsomolikomitee juures ka rahvaste sõpruse klubi, mis hiljem muutus interklubiks. Selle kaudu ei avanenud aken mitte ainult ida- ja lõunapoolsetesse liiduvabariikidesse, vaid ka läände: tollastesse sotsialismimaadesse Poolasse, Ida-Saksamaale, Tšehhoslovakkiasse, Ungarisse jm. Tudengid käisid vastastikku külas, korraldasid majutust, tutvustasid ülikooli ja linna. Juba 1972 oli sõpruspäe-

vadel külas üle 20 kõrgkooli delegatsiooni, üks koguni Soomest.

Peale maailmapildi avardumise võis sõpruspäevadel n-ö kapaga kultuuri saada. Organiseerijad põhjendasid kultuuriürituste korraldamist üliõpilaste kultuurinõudluse rahuldamise vajadusega, kuna see on ka Eesti tulevase haritlaskonna kunsti-

maitse kujundamine.

Esinema kutsuti populaarsed solistid: Tõnis Mägi, Tõnu Teppandi, Peeter Tooma, ansamblid Kukerpillid, Kuldne Trio, Apelsin, Palderjan, kammerkoor Tõnu Kaljuste juhatusel, Jaan Õuna ansambel, Hortus Musicus, Rein Rannap jpt. Muidugi esinesid ülikooli kuulsad koorid, naisvõim-

Kuna sõpruspäevade sisse jäi tavaliselt ka Lenini sünniaastapäev 22. aprillil, siis pidi ülikooli delegatsioon lillepotitama põllumajanduse akadeemia ees seisvat Lenini mälestussammas. Foto: Jüri Laan / TÜ ajaloomuseum

1980ndail kujunes üheks meelisürituseks paadiralli Emajõel. Ehitusmaleva liidrid Mart Raik (vasakul) ja Andres Eesmaa «valmistuvad» 1980. aasta kummipaadi võistluseks.

Foto: Jüri Laan / TÜ ajaloomuseum

lejad, rahvamuusikaansamblid ja luuletrupid.

1977 peeti esimest korda poliitlaulude võistlus, kus nähti kuuldi põnevaid esinejaid NL kõrgkoolidest ja isegi kaugemalt – näiteks Tšiilist. Oma ülikoolist astusid neil võistlustel üles keemiatudeng Tiit Aunaste, juuratudeng Valdo Randpere, majandusteaduskonna kuulus

ansambel Rentaablus (Urmas ja Alar Soots, Margus Hanson, Rein Kinkar) jt. Nii toimus rahvaste sõpruse päevade ajal küll pealesunnitud poliitilisi üritusi, kuid kõige oodatumad olid aulas tõsisema muusika kontserdid, klubides popesinejad ja läbiraputavad tantsumaratonid.

Läbi sõpruspäevade sammuti veel kord ka koos ajakirjandustu-

dengitega, kes kajastasid üritusi ülikoolilehe mitmes numbris ja said selleks üritustele vabad pääsmed.

Mitumoodi on tähelepanuväärne aasta 1979, sest siis laulsid Inglisillal mees- ja naiskoor. Vanemuise kontserdisaalis toimusid aga kolm päeva Eesti ansamblike kontserdid. Need rokkmuusika päevad kujunesid kolossaalseks

ürituseks, sest nii palju häid muusikuid, nagu Ruja, Fix, Gunnar Graps, Urmas Alender jpt, polnud ühekorraga veel Tartus nähtud. Need ei olnud aga lihtsalt kontserdid, kuhu oli raske pileteid saada, vaid asjatundjate žürii valis välja ka parimad esinejad ja lood.

Muusikapäevad hakkasid järgmistel aastatel aina paisuma ja varjutama rahvaste sõprust. Ka parteifunktsionääridel tekkis küsimus, et miks TRÜ komso-moliorganisatsioon korraldab traditsioonilisest tudengiüritusest ülevabariigilise tähtsusega kultuurisündmuse. Muidugi nappis tudengeil ka vahendeid tippmuusikute paraadi korraldamiseks ning alates 1982. aastast peeti levimuusikapäevad koos linnajõududega pärast sõpruspäevi. Sõprus- ja muusikapäevade korraldajate eesravis on olnud näiteks Rein Lang, Riho Illak, Erki Berends, Verni Loodmaa, Igor Gräzin, Madis Kallion, Varri Väli jpt.

Sõpruspäevadki laienesid aastatega: lisandusid mälumängud, arutelud väliskommentaatoritega, filmiprogrammid, teatrietendused, sõuderegatt, paadiralli, tudengite omaloomingulaat jmt. Raekoja plats ja Emajõe ääred täitusid aprilli lõpus ennenägematute rahvahulkadega. RSP

kavva lülitati ka eraldi toimunud tudengilauluvõistlus.

1980. aastate lõpuks oli tudengkond sõpruspäevade ideoloogilistest paeltest lahti rabelnud, komsomolgi kadunud, taaselustumas seltsid ja korporatsioonid ning 1989 toimusid sõpruspäevade asemel juba kevadpäevad, mida korraldasid TÜ

klubi ja kultuuriklubi. Tegijate rivvi liitusid ka üliõpilasesindus, looduskaitsering jpt. Uus aeg tõi uusi üritusi, nagu stiilõhtud stagnaajast, kostümeeritud teatejooks, piletilaot, omavalmistatud igiliikurite võistlus jt.

Kevadpäevade tegijad ja sisu on alati pidevas muutumises. Ikka sünnib tudengite peades

Kohustusliku lisandina seisis sõpruspäevade kavas laupäevak. Õppejõudude vastutusel tehti õpperuumides suurpuhastust ja riisuti majade ümbrust, tavaliselt ka Toomemäe. 1986 puhastasid ajakirjanduse I kursuse kelmikad luuaneid (paremalt) Tiina Nõmme (Reinart), Kristel Kukk (Röss), Inga Kaats (Raitar), Piret Jõelo (Tamm) ja Vilja Kallaste (Kohler) Baeri tänavat. Luud on käes ka õppejõud Epp Laugul (vasakul).

Foto: Peeter Tali

uusi ideid. Juba 1981. aastal kirjutas juuratudeng, praegune kultuuriminister Rein Lang ajalehes TRÜ, et traditsioonid sõltuvad

nõudmistest: «Võib-olla asendab rokifestivali tulevikus laulupidu ja sõuderegatti autovõidusõit.» Mine tea, mis järgmistel küm-

nenditel toimub. ☺

Kasutatud kirjandust vt: www.ajakiri.ut.ee

kiiresti kui purjus linnamehed uksest sisse said, lennutati nad sõna otseses mõttes tagasi tänavale.

Paari tunni pärast koputati kohviku uksele ja seal seisis kesk-ealine abielupaar, kes palus mul välja kutsuda ühe noormehe. Selgus, et ema ja isa olid tulnud oma poega turvaliselt läbi pimedada linna koju saatma. Selleks «lapsukeseks» osutus pois, kes kõige tarmukamalt oli kohviku sissepääsu kaitsnud! Järgmisel aastal oli ta meil juba esimese kursuse tudengina jälle abis.

Üldiselt oli aga RSP ajal linnas mõnus – tudengid võisid pidu panna ja miilits meie tegemistesse ei sekkunud.

teadetetahvlilt. Kord, kui oli vaja, et teated hirmus kiiresti Tallinna jõuaksid, käisid Rein Lang ja Riho Illak öösel Illaku isa autoga pealinnas. Kahekesi seepärast, et teine magama ei jääks.

Tundub uskumatuna, kui palju praeguste tehniliste vahenditeta korda aeti. See, mis tundus võimatu ja keerulisena, sai tehtud. Ja ei teadnud me midagi suhtekorraldusest ega kommunikatsioonist. Jaan Habicht ja Neinar Seli võtsid kord pillide transportimiseks isegi liinilt bussi maha.

Indrek Ilomets

ettevõtja ja kirjastaja, TÜ vilistlane 1981

Olgin RSP korraldus-toimkonnas aastail 1979–1981, viimasel kahel aastal korrateenistuse ülemana. Praegu oleks see ametinimetus ilmselt turvapealik.

RSP ajal toimus üle 50 ürituse, sh esimesed levimuusikapäevad. Selliste ürituste korraldamiseks anti luba tingimusel, et tudengid tagavad ise korra. Kutsusime malevakaaslast ja teisi tudengeid, kes olid valmis loobuma ürituste nautimisest ja tasuta tööd tegema, kokku ca 60 meest. Paaril aastal kaasasime

Erki Berends

ajakirjanik, TÜ vilistlane 1981

Üliõpilasaeg tõi Tartusse palju ärksaid noori inimesi, kellele ei piisanud loengutest ega ühikas napsitamisest. Midagi pidi veel tegema ja kes siis veel kui mitte ise. Paljudele kujunesid sõprus-päevad esimeseks toimetuleku proovikiviks – neist on saanud poliitikud, ministrid, ärimehed, loomeinimesed...

Ise tegelesin sõprus- ja muusikapäevadel põhiliselt presiteenistusega, kuid tegelikult

ka kehakultuurakate juudotrenni poisse, kellest osa käis veel keskkoolis.

Kõige suurem mure oli Vanemuise kontsertide ja tollase Leningradi maantee 27 kohviku (Lenska kohvik) üritustega, kuhu kogunes alati palju rohkem soovijaid, kui ruumid võimaldasid. Probleeme tekkis tavaliselt linna pättidega.

Kord püüdis seitse meest Lenska kohvikus läbi klaasuste sisse rammida ja lasi käiku rusikad. Paraku ei teadnud nad, et ukse peal on valves judokad. Kuna üks meie poistest sai kergelt viga, siis ülejäänud noormaadlejad pidid kasutama enesekaitsevõtteid ja mitte ainult. Sama

tegelesime kõigega, sest asjad oli vaja lihtsalt ära teha. Kui oli vaja, otsisime majutamist, transporti ja mida kõike veel. Ajustrust töötas ühes rütmis kõikide lahendamist vajavate küsimustega.

Pressiteenistusel tuli vastu võtta külalisi, jagada infot, majutada, muretseda meeneid – igatpidi aidata. Ja seda tegime ju ilma mobiiltelefonita, internetita, oma autosidki polnud veel. Tollal sai asju ajada üksnes lauatelefoniga, väljapoole Tartu linna tuli kaugekõned tellida. Isegi kiirtelegramme saatsime. Muusikud said näiteks vahel info kätte filharmoonia

ROBERT LOOGA – 90

Foto: erakogu

Maikuu 17. päeval tähistab oma 90. sünnipäeva Tartu ülikooli arstiteaduskonna kauaaegne õppejõud emeritprofessor Robert Looga. Ta lõpetas 1941 kiitusega Hugo Treffneri gümnaasiumi ning 1941 TRÜ arstiteaduskonna. Vahepeale jäänud sõja-aastatel, mobiliseerituna punaarmee, teenis ta Eesti laskurkorpuses ja tööpataljonides.

Otsiv vaim ja edasipüüdlikkus viisid Robert Looga õpingute ja teadustöö jätkamiseks aspirantuuri

füsioloogia erialal – 1954 valmis kandidaadi- ja 1970 doktori-dissertatsioon. Robert Looga teadustööd hõlmavad uurimusi, kus käsitletakse kopsude venitus- ja kokkulangemisretseptoritega vahendatud reflektoriseid mõjustusi vereringele ja hingamisele. Seitsmekümnendatel aastatel juurutas ta uurimistöös hemoreoloogia suuna, kus uuriti alkoholi ja teiste toksiliste ainete toimet vere viskoossusele ja seda mõjutavatele teguritele.

1955 alustas Robert Looga patoloogilise füsioloogia aine kui eksperimentaalse prekliinilise distsipliini õpetamist Tartu ülikoolis. Üle 30 aasta luges professor Looga arstiteaduskonna üliõpilastele patoloogilise füsioloogia täielikku kursust, andes edasi teadmisi haiguste tekke- ja arengumehhanismide alal mitme põlvkonna arstidele.

Robert Loogat tuntakse täpse, põhjaliku ja nõudliku õppejõuna. Laialdasel erialateadmised ning ladus ja loogiline väljendusoskus on teinud tema loengud meelde-

jäävateks.

Innuka organisaatorina on juubilar osalenud mitmete arstiteaduskonna arengus tähtsate projektide algatamises. Nii töötati välja arstiteaduskonna perspektiivplaan, mis nägi ette arstiteaduskonna ja Tartu tervishoiuasutuste koondamise Maarjamõisa piirkonda. 1961 loodi arstiteaduskonna meditsiini kesklaaboratoorium. Eksperimentaalse teadustöö arendamiseks rajati TÜ arstiteaduskonna vivaarium.

Ka emeritprofessorina on Robert Loogal jätkunud huvi teadustöö vastu: ta on avaldanud rahvusvahelises teaduskirjanduses mitmeid artikleid südame-vere-soonkonna ja hingamissüsteemide regulatsiooni vallast.

Täname Robert Loogat arstiteaduskonna hüvanguks tehtud tööst ja soovime talle õnne ja tugevat tervist veel paljudeks aastateks.

**Tartu ülikooli arstiteaduskond
ÜMPI patoloogilise füsioloogia õppetool**

VAMBOLA RAUDSEPP – 70

Foto: Andres Tennus

Tänavu 24. mail tähistab oma juubelit majandusdoktor, äri-

handuse ja investeringute emeritprofessor Vambola Raudsepp.

Vambola Raudsepp on olnud Tartu ülikooliga seotud üle 40 aasta. Ta asus Tartu ülikooli tööle 1968. aastal, 1971 kaitses ta Tartus kandidaadiväitekirja ja 1984 Peterburi finantsmajanduse instituudis doktoriväitekirja. Saada toonaseid tavasid arvestades suhteliselt noorena professoriks ja kateedrijuhatajaks on suure sihikindluse, töökuse ja andekuse tõestus.

Eesti taasiseseisvumise järel pani Vambola Raudsepp aluse moodsa rahandusteooria

õpetamisele Tartu ülikoolis, olles aastatel 1992–2006 äriarhanduse ja investeringute õppetooli juhataja. Tema sulest on ilmunud üle saja teadusliku ja populaarteadusliku artikli ning nii mitmedki eestikeelsed rahandusõpikud, mis on siiani laialdaselt kasutusel.

Tema kiindumus on olnud luua uusi oskussõnu ja väljendeid, muutes seeläbi tänapäeva finantsjuhtimisteooria suupäraseks eesti lugejale ja kuulajale. Suurt tähelepanu on ta pööranud ka oma akadeemilisele järelekasvule. Professori õpilased jätkavad tudengite harimist rahan-

duse valdkonnas nii Tartu ülikoolis kui ka mujal. Vambola Raudsepp on jäänud ülikooliga seotuks ka pärast emeriteerumist 2006. aastal, pakkudes nõu ja tuge oma noorematele kolleegidele.

Nüüd maalilises Kooraste maakodus pensionipõlve pidades on juubilar pühendunud uurinud oma suguvõsa ja koduvalla ajalugu, tegelenud teadus- ja religioonifilosoofia küsimustega ning

Lõuna-Eesti murretega.

Soovime Vambolale tugevat tervist, optimismi ja jätkuvat avastamisjanu.

kolleegid rahanduse õppetoolist

IRENE KULL – 50

Foto: erakogu

Ülikool püsib tugevana suuresti tänu oma erialale pühendunud õppejõududele, nagu seda on Irene Kull. Irene Kull lõpetas õigusteaduskonna 1984. aastal *cum laude* ja on ülikoolis töötanud alates 1985. aastast: alguses lektori, seejärel dotsendi ja 2007. aastast tsiviilõigu-

se professorina. Doktoriväitekirja kaitses ta 2002. aastal.

Irene Kull on täitnud õppeprodekaani ülesandeid, praegu on ta juba pikemat aega äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetooli juhataja. Tema professionaalne haare ei piirdu vaid ülikooliga – ta on mitmete oluliste seaduste ja nende kommentaaride kaasautor ning riigikohtu nõunik. Ta on oma erialal rahvusvaheliselt hästi nähtav nii oma teaduspublikatsioonide kui ka Euroopa Liidu õigusloomeprojektides osalemise kaudu, praegu on ta näiteks Euroopa Komisjoni lepinguõiguse ekspertgrupi liige. Irene erialane armastus kuulubki lepinguõigusele, mida ta on pikka aega õpetanud ning uurinud.

Kirjutanud oma doktoritöö hea usu põhimõttest lepinguõiguses, iseloomustab Irenet üleüldse

heauskne suhtumine ümbritsevasse. Ta on heatahtlik ja tähelepanelik, kelle jaoks on kõige suuremaks probleemiks ütelda «ei».

Irene Kulli jätkub kõikjale, nii on ta Eesti Panga nõukogu liige, Eesti akadeemilise õigusteadlaste seltsi aseesimees, Euroopa lepinguõiguse ühingu liige jne. Kolleegide jaoks on alati olnud suur küsimärk, kuidas ta kõige sellega on suutnud hakkama saada, rääkimata sellest, et koos kursusekaaslasest abikaasa Antsuga on üles kasvatatud kaks tublit poega. Samas on tal alati jäänud aega ka spordi jaoks.

Kolleegide juubelite puhul on Irene tavatsenud lohutada, et pärast 50 saab elu alles õige hoo sisse. Õnne ja jätkuvat hoogu, Irene!

kolleegid eraõiguse instituudist

OTTO KARMA – 70

Foto: Andres Tennus

18. mail tähistab oma 70 aasta juubelit arvutusmeetodite dotsent Otto Karma. Ta on sündinud Tallinnas, lõpetanud 1959 Tallinna 2. keskkooli ja 1964 arvutusmatemaatikuna Tartu ülikooli. Kogu tema edasine elu on olnud seotud Tartu ülikooliga. Teaduslikku uurimistööd alustas ta aspirantuuris professor Gennadi Vainikko käe all, väitekirja kaitses ta 1971 Tartus.

Oma töödes on Otto Karma andnud märkimisväärse panuse

lähendusmeetodite üldteooria, eriti omaväärtusülesannete ligikaudsete meetodite arendamisse. Lisaks arvutusmatemaatika temaatikale on Karmal ilmunud artikleid ka matemaatilistest mudelitest majanduses.

Otto Karma on pikka aega töötanud õppejõuna nii matemaatika- kui ka majandusteaduskonnas. Ta on lugenud paljusid arvutusmeetodite, matemaatilise planeerimise, operatsiooniana-

lüüsi, otsustusmudelite ja finantsmatemaatikaga seotud kursusi, ta on õppevahendite «Lineaarne planeerimine» I–III kaasautor.

Oma isikupärastes loengutes on ta pakkunud nii uudset materjali kui ka käsitlenud tuntud teemasid huvitava lähenemisenurga alt. Otto Karma tegemistele ja toimetustele õppe- ja teadustöös on antud nii praeguste kui ka endiste üliõpilaste poolt ainult

heakskiitvaid ja lugupidavaid hinnanguid.

Juubilar on end täiendanud Praha, Amsterdamis ja Kopenhaageni ülikoolis. Ta on Eesti matemaatika seltsi, rahvusvahelise rakendusmatemaatika ja mehaanika seltsi ning Balti operatsioonianalüüsi seltsi liige.

Esiletõstmist väärib juubilaril korrektsus, sihikindlus, õiglane meel ja inimlik tolerantsus. Otto Karma on heatahtlik ja abivalmis

kaaslane ning mõnikord ka rõõmsameelne vembumeister. Aktiivselt on ta teinud tervisesporti omaaegses õppejõudude võimlemisrühmas USV, pallimängudes, jalgrattasõidus ja suusatamises.

Soovime juubilarile palju õnne, head tervist ja jätkuvat optimismi ka edaspidiseks.

kolleegid matemaatika instituudist

PIRET KÄRTNER – 50

Foto: Andres Tennus

10. mail jõuab oma esimese juubelinähtu germaani, romaani ja slaavi filoloogias instituudi lektor Piret Kärtner – kogu ülikoolis ja üle Eesti tuntud ning hinnatud karismaatiline õppejõud, õpetajate ja õppejõudude koolitaja.

Alustanud inglise keele õpetajana, läbis Piret Kärtner 1990. aastate alguses Briti nõukogu programmi, mille eesmärk oli luua võrgustik inglise keele õpetajate täienduskoolituse korral-

damiseks, ning kujunes seejärel kiiresti Eesti üheks nõutumaks inglise keele õpetajate koolitajaks. Juba kümnendi lõpul laienes Piret Kärtneri tegevus inglise keele õpetamiselt ka teistele valdkondadele, näiteks koordineeris ta Rahukorpuse vabatahtlikukoolitust Eestis.

1990. aastate lõpul korraldati Eestis Phare projekti raames konkurss, et leida autoreid keeleõpetajate metoodikaraamatutele. Piret Kärtner oli üks konkursi võitjatest ning kirjutas 11 raamatust neli, mis käsitlevad kõiki keeleoskuse osaoskusi.

Raamatud on Eestis kasutusel ka praegu, nende ilmumisest saadik on Piret Kärtner koolitanud kõikide võõrkeelte, sh ka eesti keele kui võõrkeele õpetamist (nt kutsuti ta aastal 2008 korraldama koolituse Eesti Rahvusaaslaste programmi korraldusel eesti keele õpetajatele ja lapsevanematele Kanadas ja New Yorgis).

Viimasel ajal on juubilar oma tegevust veelgi laiendanud,

töötades TÜ haridusteaduste instituudi raames õppejõudude ja mentorite koolitajana. Tema koolitustest saavad nüüd osa mitte üksnes võõrkeeleõpetajad, vaid terve koolikollektiiv.

2000 kutsus inglise filoloogia õppetool Piret Kärtneri oma õppejõuks – otsus, mille üle on aina rohkem põhjust rõõmustada. Aastaid on Piret Kärtner olnud *humaniora* valdkonna hinnatuid õppejõude, mitmel korral aasta õppejõud.

Peale mahuka õppetöö jõuab Piret Kärtner juhtida ka anglistika magistriprogrammi ning on samas lõpetamas oma doktoritööd.

Kõike, mida alati särasilmne ja naeratav kolme lapse ema väga hästi teha jõuab, on siin võimatu üles lugeda. Jääb ainult üle soovida, et edaspidi jätkuks jõudu ja püsiks naeratus – kõigi kolleegide rõõmuks.

sõbrad ja kolleegid germaani, romaani ja slaavi filoloogias instituudist

Õnnitleme

80 Ilse Kõiv, arstiteaduskonna emeriitdotsent – 9. mai

65 Reet Kasik, eesti keele vanemteadur, filosoofiateaduskonna emeriitdotsent – 5. mai

Riina Karu, raamatupidaja – 10. mai

Hanno Ohvril, keskkonnafüüsika dotsent – 20. mai

60 Maia Aitaja, filosoofiateaduskonna dekanadi juhataja – 2. mai

Alar Läänelaid, loodusgeograafia ja maastikuökoloogia lektor – 10. mai

Heli Kuuste, usuteaduskonna õppekorralduse spetsialist – 12. mai

Toomas Pung, ülikooli ajaloo muuseumi museoloog – 21. mai

Maret Olo, eesti keele ja kirjanduse didaktika lektor – 31. mai

55 Heinike Heinsoo, läänemeresoome keelte dotsent – 5. mai

Ivi Kase, rahvamajanduse instituudi ja majandusteooria õppetooli vastutav sekretär – 5. mai

Sulev Haldre, neuroloogia dotsent – 7. mai

Silvi Salupere, semiootika osakonna toimetaja, semiootika lektor – 11. mai

Maire Leitu, administraator – 12. mai

Aivar Loomus, meister – 18. mai

Mari Karm, kõrgkoolipedagoogika lektor, pedagoogika osakonna juhataja – 21. mai

Maie Kotka, eesti keele ja psühholoogia õpetaja – 26. mai

Ülle Neider, noodikoguhoidja – 30. mai

50 Heldur Heinsoo, turunduse lektor – 20. mai

45 Uko Maran, molekulaartehnoloogia vanemteadur – 1. mai

Ursula Taela, infosüsteemide osakonna assistent – 1. mai

Andres Kriibi, sisevalvetalituse juhataja – 8. mai

Terje Hannus, õigusteaduskonna raamatukoguhoidja – 25. mai

40 Ülle Janisk, riidehoidja – 10. mai

Jan Seepter, regionaaltegevuse peaspetsialist – 10. mai

Meliton Mateo Krikk, hispaania filoloogia assistent – 19. mai

Andres Salumets, reproduktiivmeditsiini professor, geneetika vanemteadur – 19. mai

35 Maia Pallase, vivaariumi laborant – 5. mai

Leonid Dolgov, laserspektroskoopia labori – 7. mai

Kristiina Tõnnisson, TÜ Euroopa kolledži direktor – 15. mai

Mark Braschinsky, neuroloogia assistent – 23. mai

30 Julia Polikarpus, teoreetilise mehaanika assistent – 5. mai

Karin Kogermann, farmaatsia vanemteadur, füüsikalise farmaatsia vanemassistent – 12. mai

Pauli Saag, loomaökoloogia teadur – 21. mai

Evely Leetma, arvutusmeetodite lektor – 28. mai

Ljudmila Prima, TÜ Narva kolledži turundusspetsialist – 28. mai

25 Ave Tintson, analüütik – 7. mai

Darja Lavõgina, bioorgaanilise keemia õppetooli teadur – 31. mai

KAITSMISED

11. mail kell 10 kaitseb molekulaarbioloogia erialal **Kalle Kipper** doktoritööd «Studies on the role of helix 69 of 23S rRNA in the factor-dependent stages of translation initiation, elongation, and termination» («23S rRNA heeliksi 69 roll translatsiooni initsiatsiooni, elongatsiooni ja terminatsiooni faktorsõltuvates etappides»). Kaitsmine toimub TÜ molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23-217). Juhendajad vanemteadur Aivar Liiv (TÜ

MRI) ja prof Jaanus Remme (TÜ MRI), oponent prof Claudio O. Gualerzi (Camerino ülikooli looma ja rakulise molekulaarbioloogia osakond, Itaalia).

13. mail kell 13 kaitseb arstiteaduskonnas **Margus Marandi** doktoritööd «Polüürrookilede elektroformeerumine: in-situ AFM ja STM uuritud». Kaitsmine toimub Chemicumis (Ravila 14a, ruumis 1021). Juhendajad prof Väino Sammelselg (TÜ KI) ja prof Jüri Tamm (TÜ KI), oponent prof Mikhael Levi (Bar-Ilani ülikool, Iisrael).

19. mail kell 10.15 kaitseb geograafia erialal **Triinu**

Saue doctor philosophiae kraadi saamiseks doktoritööd «Simulated potato crop yield as an indicator of climate variability in Estonia» («Modelleeritud kartulisaak kui kliima varieeruvuse näitaja Eestis»). Kaitsmine toimub TÜ nõukogu saalis. Juhendajad prof Jaak Jaagus, PhD (TÜ geograafia osakond), Jüri Kadaja, PhD (Eesti maaviljeluse instituut), oponent prof Pierluigi Calanca, PhD (Agroscope Reckenholz-Tänikon, Šveits).

20. mail kell 18 kaitseb informaatika erialal **Margus Niitsoo doctor philosophiae** kraadi saamiseks doktoritööd «Black-box Oracle Separation Techniques with Applications in Time-stamping» («Oraakliga musta kasti eraldustehnikad rakendustega ajatembeldusele»). Kaitsmine toimub Liivi 2-403. Juhendaja prof Ahto Buldas (TÜ), oponentid dr Berry Schoenmakers (Eindhoveni tehnoloogiaülikool) ja prof Helger Lipmaa (TLÜ).

27. mail kell 14 kaitseb arstiteaduskonnas **Maarja Krass** meditsiinidoktori kraadi taotlemiseks esitatud väitekirja «L-arginine pathways and antidepressant action» («L-arginiini rajad ja antidepressiivne toime»). Kaitsmine toimub Biomedikumis ruumis

STIPENDIUMID

Peeter Põllu stipendium

Stipendiumi suurus on **1915 eurot**.

Stipendiumi saavad taotleda Tartu ülikooli õpetajakoolituse üliõpilased alates 8. õppesemestrist integreeritud õppekava puhul ja 2. semestrist magistri- ja doktoritöös.

Stipendiumi määramisel arvestatakse taotleja õpitulemusi, teadusliku uurimistöo tulemuslikkust ja osalemist pedagoogikaalases arendustegevuses.

Stipendiumi taotlejal tuleb esitada Tartu ülikooli sihtasutuse juhatusel hiljemalt **1. juuniks 2011** elektrooniline stipendiumitaotlus (CV, ülevaade taotleja erialasest tegevusest, põhjendus stipendiumi saamiseks, juhendava õppejõu soovitus) sihtasutuse kodulehel www.ut.ee/sihtasutus, ülevaade pedagoogikaalases arendustegevusest (elektroonselt sihtasutuse e-posti) ja ÕIS-i väljavõte koos keskmise hinde äranäitamise (elektroonselt pdf-failina).

Stipendium antakse üle uue õppeaasta alguses.

1006. Juhendaja vanemteadur Vallo Volke (TÜ füsioloogia instituut), oponent dots Andrew Harkin, PhD (Trinity kolledž, Iirimaa).

1. juunil kell 15 kaitseb arstiteaduskonnas **Taavi Lai** meditsiinidoktori kraadi taotlemiseks esitatud väitekirja «Population health measures to support evidence based health policy in Estonia» («Rahvastiku tervise mõõdikud tõendus põhise tervise poliitika toetuseks Eestis»). Kaitsmine toimub Biomedikumis ruumis 1038. Juhendaja prof Raul-Allan Kiiwet (TÜ tervishoiu instituut), oponent Ellen Nolte, PhD (Mittetulundusliku organisatsiooni RAND Euroopa teadusgrupi juht, UK).

2. juunil kell 10 kaitseb molekulaarbioloogia erialal **Triinu Siibak** doktoritööd «Effect of antibiotics on ribosome assembly is indirect» («Antibiootikumide mõju ribosoomide kokkupakkimisele on kaudne»). Kaitsmine toimub TÜ Molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23-217). Juhendajad prof Jaanus Remme (TÜ MRI) ja prof Tanel Tenson (TÜ TI), oponent prof James Russell Williamson (Scripps'i uurimisinstituut, California, USA).

Playtech Estonia stipendium

Stipendiumifond on kokku **3840 eurot**, stipendiumite arvu ja suuruse otsustab komisjon.

Stipendiumidele on oodatud kandideerima matemaatika-informaatikateaduskonna informaatika ja infotehnoloogia eriala bakalaureuseõppe viimase aasta ja magistriõppe 1. aasta üliõpilased, kes

- omavad häid tulemusi õppetöös,
- on aktiivsed informaatikaalases teadus- ja arendustegevuses,
- jätkavad õpinguid magistriõppes 2011/2012. õppeaastal.

Taotlusi saab esitada **1. juunini**.

Stipendiumid makstakse välja iga kuu võrdsetes osades alates septembrist 2011 kuni juunini 2012.

Stipendiumi taotlejal tuleb esitada TÜ sihtasutuse juhatusel hiljemalt 1. juuniks 2011 elektrooniline stipendiumitaotlus (CV, ülevaade taotleja erialasest ja ühiskondlikust tegevusest, põhjendus stipendiumi saamiseks, juhendava õppejõu soovitus) sihtasutuse kodulehel www.ut.ee/sihtasutus.

Olev ja Talvi Maimetsa stipendium

Välja antakse kolm **1280 euro** suurust stipendiumi.

Stipendiumi saavad taotleda Tartu ülikooli arstiteaduskonna infektsioonhaiguste eriala arst-residendid ning loodus- ja tehnoloogiateaduskonna rakubioloogia eriala magistrandid ja doktorandid.

Stipendiumi määramisel arvestatakse taotleja õpetulemusi (magistrandid, doktorandid), erialalist edukust (arst-residendid), motivatsiooni edasiõppimiseks ja tulevikuplaani omandatud teadmiste rakendamiseks Eestis.

Stipendiumi taotlejal tuleb esitada TÜ sihtasutuse juhatusel hiljemalt **1. juuniks 2011** elektrooniline stipendiumitaotlus (CV, ülevaade taotleja erialasest tegevusest, põhjendus stipendiumi saamiseks, juhendava õppejõu soovitus, stipendiumi kasutamise eelarve) sihtasutuse kodulehel www.ut.ee/sihtasutus ja välismaal stažeerimise korral vastuvõtva kõrgkooli või kliiniku kinnitus taotleja vastuvõtmise kohta (elektroonselt pdf-failina sihtasutuse e-posti).

Ole Golubjatnikovi stipendium

Välja kuulutatakse üks **1280 euro** suurune stipendium.

Stipendiumile on oodatud kandideerima loodus- ja tehnoloogiateaduskonna 3. aasta bakalaureuse-õppe üliõpilased, kes jätkavad õpinguid järgmisel õppeaastal magistrantuuris meditsiinitehnoloogia valdkonnas ja sama valdkonna magistrandid, kes jätkavad doktorantuuris või siirduvad praktikale meditsiinitehnoloogia ettevõttesse.

Taotlusi saab esitada **1. juunini**.

Stipendium makstakse välja sügissemestri alguses.

Stipendiumi taotlejal tuleb esitada sihtasutuse juhatusel hiljemalt 1. juuniks 2011 elektrooniline stipendiumitaotlus (CV, ülevaade taotleja erialasest ja ühiskondlikust tegevusest, põhjendus stipendiumi saamiseks, juhendava õppejõu soovitus) sihtasutuse kodulehel www.ut.ee/sihtasutus.

Lisainfo TÜ sihtasutuse stipendiumite kohta leidub sihtasutuse kodulehel www.ut.ee/sihtasutus, e-post: tysiht@ut.ee, tel. 737 5852 ja 521 6820.

TUNNUSTAMISED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval arstiteaduskonna üld- ja molekulaarpatoloogia instituudi meditsiinigeneetika dotsent **Ruth Mikelsaar** ning 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi aerosoolifüüsika teoreetiliste probleemide vanemteadur **Madis Noppel**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna mereinsituudi projektijuhti **Ahto Järvikut**, 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna molekulaar- ja rakubioloogia instituudi evolutsioonilise bioloogia

lektorit **Jüri Parikut** ja 50. sünnipäeval filosoofiateaduskonna eesti kirjanduse professorit **Arne Merilaid**.

TÜ tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval arstiteaduskonna traumatoloogia ja ortopeedia kliiniku vanemteadur, emeriitprofessor **Tiit Haviko** ja raamatukogu kogude arenduse osakonna raamatukoguhoidja **Ludmilla Eeber**, 60. sünnipäeval sotsiaalteaduskonna sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsiaaltöö assistent **Marju Selg** ja raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna raamatukoguhoidja **Kadri Tammur**, 50. sünnipäeval õigusteaduskonna tsiviilõiguse professor **Irene Kull** ning 70. aastapäeval **Tartu Hiie Kool**.

millele järgneb uute liikmete vastuvõtt; 17. ja 19. mail kell 18–20 Elleri muusikakooli **kontsert** «Tulevikumuusikud»; 20. mail kell 17–18 Elleri muusikakooli noorteosakonna suur **kevadkontsert**; kell 19.30–20.30 Ameerika koori **kontsert**; 24. mail kell 16.15–18 **inauguratsiooniloeng**; 25. mail kell 18–19.30 EMTA **doktorikontsert** – Nailly Saripo-

va; 26. mail kell 12–14 TÜ väarikate ülikooli **aktus**; 27. mail kell 10.30–11.00 ülikoolide **partnerkoolide päev**; kell 18–20 Treffneri gümnaasiumi **kevadkontsert**; 29. mail kell 17–19 **kontsert**, esinevad Tampere kergemuusika koor ja HaleBopp Singers.

TÜ pensionäride ühingus Vitae: 10. mail kell 11–15 **registreerumine kevadpeost osavõtuks**, 12. mail kell 16 Vitae liikmete **kevadpidu** Tähe 4 kohvikus, 15. mail **ekskliibriseklubi** Raadil, 17. mail kell 13 **elulooring**, 18. mail kell 14 Raekoja platsil **12 kohtumine** prof Talis Bachmanniga, 23. mail kell 16 **põltsamaalaste klubi**, 24. mail kell 15 **matemaatikute klubi**, 2. juunil kell 12.30 **arstide klubi**.

Metsaülikooli seminarisarjas «Konflikti ennetamine» peab 10. mail kell 18 Struve 4 Lauri Mälksoo **loengu** «Rahvusvahelise konflikti ennetamine». Järgneb arutelu. Info ja registreerimine aadressil www.metsaylikool.ee.

TÜ Kesklinna apteegis (Poe 8) toimub 9. mail kell 9–13 **tasuta kolesterooli mõõtmine**. Vajalik eelregistreerimine telefonil 742 3593 või aadressil kesklinnaapt@ut.ee.

9. ja 10. mail toimuvad õppeinfosüsteemis TÜ Viljandi kultuuriakadeemia 2011/2012. õppeaasta **üliõpilasesinduse valimised**. Kandidaatide nimekiri on üleval kultuuriakadeemia üliõpilasesinduse veebis, õppehoonete stendidel ning e-posti listides. Üliõpilasesindusse pääsenud avaldatakse 11. mai südaöö esinduse valimisepeol klubis Rubiin.

6. mail kell 11 peab TÜ Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna üldkompositsiooni dotsendi (0,25) ametikoha kandidaat Ly Lestberg **venia legendi** teemal «Üldkompositsiooni õpetamise kontseptsioon teatrikunsti visuaaltehnoloogia õpetamisel». Kell 13 peab rahvusliku käsitöö osakonna üldkompositsiooni dotsendi (0,5) ja etenduskunstide osakonna üldkompositsiooni dotsendi (0,25) ametikoha kandidaat Aivar Oja **venia legendi** teemadel «Üldkompositsioon erialaõppe teenistuses rahvusliku käsitöö näitel» ja «Üldkompositsiooni õpetamise kontseptsioon teatrikunsti visuaaltehnoloogia õpetamisel». Mõlemad kandidaadid annavad praktilises osas tagasisidet dekoraator-butafoori, valguskujundaja, lavastuskorraldaja ja etenduskunstide multimeediaspetsialisti eriala üliõpilastele. Loengud toimuvad TÜ Viljandi

kultuuriakadeemia ruumis 209.

10. mail kell 16–19.30 korraldab Tartu konverentsibüroo **tasuta seminari** «Kuidas planeerida edukalt konverentsi». Ettekannetega esinevad Merike Hallik Kaleva Travelist ja Evelyn Silvet Frensi konverentsiteenustest. Esitletakse ka Tartut tutvustavat videot ja uusi turundusmaterjale. Seminar toimub teaduskeskuse AHHA konverentsisaalis (Sadama 1). Rohkem infot: angela.jarg@visittartu.com.

10. mail kell 11.15 peab Liivi 2-317 Fujaba päevade raames **avaliku loengu** Jörn Dreyer teemal «Tarkvaradisain edasijõudnutele UML Lab-iga». 11.-13. mail toimub TÜ arvutiteaduse instituudis rahvusvaheline töötuba «8. rahvusvahelised Fujaba päevad». Rohkem infot: <http://fujabadays.cs.ut.ee>.

10.-11. mail toimub Tartus **teoreetilise filosoofia workshop** «Recent Work In Naturalized Philosophy». Rohkem infot: <http://daniel.cohnitz.de/index.php?Moral-Psychology>.

17. mail kell 13 korraldab TÜ eetikakeskus Tallinnas (Teatri väljak 3) väärtuskasvatuse koolitajate **koolitusprogrammi infopäeva**. Ettekannetega esinevad haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna juhataja Irene Käosaar, TÜ eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop ja eetikakeskuse projektijuht Edydt Johanson. Osalussoovist teatada 10. maiks telefonil 737 6612 või aadressil edydt.johanson@ut.ee.

19.-21. mail korraldavad TÜ molekulaar- ja rakubioloogia instituut ja keemilise bioloogia tippkeskus Tallinnas Mustpeade majas **rahvusvahelise teaduskonverentsi** «Peptide Vectors and Delivery of Therapeutics». Konverentsi peaesineja on Nobeli preemia laureaat professor Roger Tsien.

20.-22. maini toimub Tartus TÜ ökoloogia ja maateaduste instituudi, TTÜ geoloogia instituudi ja TLÜ ajaloo instituudi korraldatav **konverents** «PMP 8th International Meeting». PMP (Pollen Monitoring Program) on rahvusvaheline palünooloogide ja aerobioloogide võrgustik. Konverents toimub Raadimõisa hotellis. Rohkem infot: www.pollentrapping.net.

20.-22. maini toimub Tartus bioinformaatika doktorantide **konverents-workshop** «BREW». Konverents toimub matemaatika-informaatika teaduskonna hoones (Liivi 2). Rohkem infot: <http://brew2011.cs.ut.ee/>.

TEATED

6. mail kell 19–20.30 **puhkpilliorkestri kontsert** koos Kivilinna gümnaasiumi poiste- ja lastekooriga; 7. mail kell 14–16 Tartumaa **aasta ema väljakuulutamise kontsert**; 8. mail kell 16–18 **emadepäeva kontsert**; 15. mail kell 16–18 **naiskoori kontsert**,

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee